

RAPORT Z WIZYTACJI (ocena programowa)

dokonanej w dniach 16-17 marca 2015 roku na kierunku *zarządzanie w obszarze nauk społecznych* na poziomie studiów pierwszego i drugiego stopnia realizowanych w formie studiów stacjonarnych i niestacjonarnych o profilu ogólnoakademickim w Państwowej Wyższej Szkole Techniczno-Ekonomicznej im. Ks. Bronisława Markiewicza w Jarosławiu

przez zespół oceniający Polskiej Komisji Akredytacyjnej w składzie:

przewodniczący: prof. dr hab. Wanda M. Gaczek – członek PKA

członkowie:

- prof. dr hab. Jerzy Węclawski – ekspert PKA
- prof. dr hab. Grażyna Trzpiot – członek PKA
- mgr Artur Gawryszewski – ekspert formalno-prawny
- Dawid Knara — przedstawiciel Parlamentu Studenckiego RP

Krótką informacją o wizytacji

Polska Komisja Akredytacyjna po raz drugi oceniała jakość kształcenia na kierunku *zarządzanie* prowadzonym w Instytucie Ekonomii i Zarządzania Państwowej Wyższej Szkoły Techniczno-Ekonomicznej im. Ks. Bronisława Markiewicza w Jarosławiu na poziomie studiów pierwszego stopnia. Kształcenie na poziomie studiów drugiego stopnia oceniono po raz pierwszy. Szczegółowe informacje na temat oceny na poziomie studiów pierwszego stopnia zawiera **załącznik nr 3**.

Wizytacja została przeprowadzona z inicjatywy PKA.

Wizytacja została przygotowana i przeprowadzona zgodnie z obowiązującą procedurą. Raport ZO został opracowany na podstawie przedłożonego przez Uczelnię Raportu samooceny oraz przedstawionej w toku wizytacji dokumentacji, hospitacji zajęć dydaktycznych, oglądu prac dyplomowych i etapowych, spotkań i rozmów przeprowadzonych z władzami Uczelni oraz Wydziału, pracownikami i studentami ocenianego kierunku.

Władze Uczelni i Wydziału stworzyły dobre warunki do pracy Zespołu Oceniającego PKA.

Załącznik nr 1 Podstawa prawna oceny jakości kształcenia

Załącznik nr 2 Szczegółowy harmonogram przeprowadzonej wizytacji

Kryterium 1. Koncepcja rozwoju ocenianego kierunku sformułowana przez jednostkę.

1.1).

Kształcenie na poziomie studiów pierwszego stopnia na kierunku *zarządzanie* prowadzonym w Instytucie Ekonomii i Zarządzania PWSTE w Jarosławiu uruchomione zostało na mocy decyzji nr DSW-2-MR-4002-121/05 MENiS z dnia 19 maja 2005 r. Natomiast na poziomie studiów drugiego stopnia na mocy decyzji nr DKN.ZNU.6052.29.2013.6.PK MNiSW z dnia 26 lipca 2013r. Strategia PWSTE w Jarosławiu na lata 2015-2020 (przyjęta uchwałą Senatu dnia 28.01.2015 r.) zakłada, że jej celem nadrzędnym Uczelni jest uzyskanie statusu najlepszej Uczelni wśród wyższych szkół zawodowych w regionie. Przyjęte cele strategiczne są istotnie powiązane z dążeniem do podniesienia jakości kształcenia oraz udoskonalenia Wewnętrznego Systemu Zapewnienia Jakości Kształcenia. W strategii formułuje się – również powiązane z dążeniem do podniesienia jakości kształcenia – cele operacyjne, np.: podniesienie kompetencji dydaktycznych wykładowców, umiędzynarodowienie procesu kształcenia, a także rozwój współpracy z

interesariuszami zewnętrznymi. Dla poszczególnych celów wskazano jednostki odpowiedzialne, terminy realizacji, wskaźniki rezultatu i źródła finansowania.

Instytut Ekonomii i Zarządzania przyjął strategię rozwoju na lata 2014-2020 (zatwierdzona w roku 2013), w której określa się istotne wyzwania wyraźnie powiązane z ówczesną i obecną strategią rozwoju Uczelni. Koncepcja kierunku *zarządzanie* na studiach pierwszego i drugiego stopnia jest powiązana ze strategią Instytutu i Uczelni. Wśród celów strategicznych Instytutu wskazuje się m.in.: 1) zapewnienie najwyższej jakości kształcenia i wychowania, 2) wzmocnienie pozycji naukowej Instytutu, 3) współpraca z interesariuszami. Cele operacyjne odnoszone do pierwszego celu są wyraźnie powiązane z ofertą kształcenia dla ocenianego kierunku (np. 1.1. Wzmacnianie i różnicowanie oferty kształcenia, 1.2. Wykorzystanie nowoczesnych metod i technologii w dydaktyce, 1.3. Podniesienie jakości kształcenia, 1.4. Wszechstronny rozwój studentów i absolwentów). Można uznać, że propozycja celów operacyjnych, które przywiązują istotną wagę do jakości kształcenia pozwolą na proponowanie wartościowych rozwiązań programowych i modyfikację koncepcji kształcenia kierunku *zarządzanie* wynikające ze zmian otoczenia społeczno-gospodarczego.

Przyjęta koncepcja kształcenia na kierunku *zarządzanie* pierwszego i drugiego stopnia jest integralnie powiązana z misją i celami strategicznymi PWSTE w Jarosławiu. Strategia Instytutu Ekonomii i Zarządzania, który koordynuje kierunek *zarządzanie* zakłada, że kształcenie ma zapewnić absolwentom zatrudnienie w podmiotach na rynku krajowym i zagranicznym oraz przygotować wysoko wykwalifikowaną kadrę menedżerską realizującą strategię rozwoju województwa podkarpackiego. Program kształcenia kierunku jest ustawicznie doskonalony na podstawie uwag przekazywanych i dyskutowanych z interesariuszami wewnętrznymi oraz zewnętrznymi.

Dla kierunku *zarządzanie* zakłada się na pierwszym stopniu utworzenie czterech specjalności: *zarządzanie jakością*, *zarządzanie nieruchomościami*, *zarządzanie logistyczne* oraz *zarządzanie firmą*. Natomiast dla drugiego stopnia kształcenie modułowe: moduł I – *zarządzanie marketingowe*, moduł II – *zarządzanie bezpieczeństwem w organizacji* i moduł III – *zarządzanie finansami organizacji*. Zgodnie z koncepcją kształcenia studenci na studiach licencjackich zdobywają podstawową wiedzę z zakresu nauk o zarządzaniu oraz kształtują krytyczne rozumienie podstaw teoretycznych o zjawiskach i procesach ekonomicznych, w tym także organizacyjnych. Zakłada się, że program tworzy umiejętności innowacyjnego projektowania i sprawnego wdrażania różnego rodzaju modeli. Przyjęta koncepcja studiów pierwszego stopnia jest wystarczająco elastyczna, zakłada możliwości kształtowania ścieżki studiów przez wybór tematyki przedmiotów. Studenci studiów drugiego stopnia pogłębiają wiedzę o funkcjonowaniu i rozwoju organizacji gospodarczych, przede wszystkim przedsiębiorstw w otoczeniu ekonomicznym, społecznym oraz prawnym. Charakterystyka modułowego kształcenia na studiach magisterskich oraz możliwości modułu przedmiotów do wyboru zapewnia wystarczającą elastyczność kształcenia, tworzą też możliwości wprowadzania nowych przedmiotów i nowych treści wraz ze zmianami otoczenia społeczno-gospodarczego i postępem naukowym w ramach dyscypliny *nauki o zarządzaniu*.

Proponowana dla kierunku *zarządzanie* w profilu ogólnoakademickim liczba specjalności i modułów jest wystarczająco różnorodna zarówno na pierwszym, jak i na drugim stopniu. Przyjęte rozwiązania w koncepcji kształcenia w odniesieniu do przedmiotów specjalnościowych dla studiów licencjackich, gdzie każdy przedmiot może być zastępowany innym proponowanym tematem, zapewnia wystarczającą elastyczność. Również proponowane dla studiów drugiego stopnia moduły (trzy główne i moduł przedmiotów do wyboru) kształcenia zapewniają wystarczającą elastyczność. Proponowane specjalności, charakterystyka sylwetek ich absolwentów, dla pierwszego stopnia studiów, są wystarczająco powiązane z kanonem kierunku *zarządzanie*.

1.2).

W procesie tworzenia koncepcji kształcenia, jego celów i zakładanych efektów dla kierunku studiów *zarządzanie* w Instytucie Ekonomii i Zarządzania PWSTE w Jarosławiu brali udział

interesariusze wewnętrzni i zewnętrzni. Modyfikacja treści kształcenia przygotowywana jest również z udziałem pracodawców regionu.

Do grona interesariuszy wewnętrznych należą pracownicy dydaktyczni prowadzący zajęcia na ocenianym kierunku oraz studenci tego kierunku. Pracownicy i studenci są reprezentowani w jednostkach zajmujących się procesem kształcenia na poziomie Uczelni: Senacie, Uczelnianej Komisji Dydaktycznej oraz Uczelnianej Komisji ds. Zapewnienia i Oceny Jakości Kształcenia. Uczestniczą też w przygotowywaniu i modernizowaniu koncepcji kształcenia ocenianego kierunku poprzez Radę Instytutu Ekonomii i Zarządzania, Instytutowy Zespół ds. Zapewnienia i Oceny Jakości Kształcenia oraz Instytutową Komisję Dydaktyczną.

Studenci kierunku *zarządzanie* biorą udział w procesie określenia koncepcji kształcenia poprzez swoich reprezentantów w Radzie Instytutu, w skład której wchodzi przedstawiciele kierunków prowadzonych przez Instytut. Studenci mają możliwość wyrażania opinii dotyczących programów kształcenia. Reprezentanci studentów aktywnie uczestniczą w posiedzeniach Rady. Samorząd studencki przesyła także opinie w formie pisemnej dotyczące różnych aspektów kształcenia, w tym także opinie dotyczące programów studiów. Przedstawione w trakcie wizytacji opinie miały charakter pozytywny z sugestiami dotyczącymi rozważenia wprowadzenia dodatkowych przedmiotów. Zgodnie z przedstawioną dokumentacją, studenci posiadali co najmniej 20% mandatów w składzie Rady Instytutu (zgodnie z art. 67 ust.4 ustawy *Prawo o szkolnictwie wyższym*). Wyjątkiem jest tu posiedzenie Rady z lutego 2015 roku, kiedy studenci stanowili około 17% członków Rady (według stanu osobowego protokołu z posiedzenia). Zaleca się uzupełnienie składu o jednego studenta, tak aby został przywrócony wymiar nie mniejszy niż 20%.

Studenci w czasie spotkania z Zespołem Oceniającym PKA stwierdzili, że program studiów dla kierunku *zarządzanie* nie wymaga modyfikacji i spełnia ich oczekiwania. Zdawali sobie sprawę z możliwości zgłaszania uwag poprzez ankiety dotyczące programu, ale nie wszyscy korzystali z takich możliwości i nie widzieli dotychczas takiej potrzeby.

Uczelnia zbiera również opinie absolwentów na temat jakości kształcenia oraz zdobytych w trakcie studiów kompetencji zawodowych. Prowadzone badania karier zawodowych absolwentów oraz rozmowy z absolwentami podczas uroczystości wręczania dyplomów ukończenia studiów pozwalają zbierać opinie na temat jakości kształcenia, a także pożądanых na rynku pracy umiejętności oraz kompetencji społecznych.

Interesariusze zewnętrzni są skupieni w działającym przy Instytucie Klubie Praktyków i Radzie Biznesu. Celem tej współpracy Instytutu z pracodawcami jest większe upracticznienie studiów oraz dostosowanie treści kształcenia do wymagań rynku pracy. Do podmiotów współpracujących z Instytutem w tym zakresie należą jednostki samorządu terytorialnego, organy administracji państwowej, przedsiębiorstwa i ich organizacje oraz instytucje finansowe. Szczególne znaczenie Instytut przywiązuje do współpracy ze szkołami ponadgimnazjalnymi z regionu, z którego pochodzą w przeważającej mierze studenci. Interesariusze zewnętrzni konsultują programy kształcenia oraz uczestniczą w konferencjach, seminariach i warsztatach organizowanych przez Uczelnię przyczyniając się do zbliżenia treści dydaktycznych do praktyki gospodarczej.

Przedstawione przez Uczelnię dokumenty oraz dyskusje przeprowadzone podczas wizyty ZO PKA pozwalają stwierdzić, że do procesu tworzenia i opiniowania koncepcji, celów i efektów kształcenia Instytut włączył wszystkie grupy interesariuszy wewnętrznych oraz szerokie grono interesariuszy zewnętrznych. Interesariusze zewnętrzni wnoszą istotny wkład w dostosowanie procesu kształcenia do wymagań otoczenia społeczno-gospodarczego.

Ocena końcowa 1 kryterium ogólnego w pełni
Syntetyczna ocena opisowa stopnia spełnienia kryteriów szczegółowych

1.1) Proponowana koncepcja kształcenia kierunku *zarządzanie* jest wystarczająco powiązana z misją PWSTE w Jarosławiu, a także celami strategicznymi Instytutu Ekonomii i Zarządzania oraz zakładanym w tych celach dążeniem do podniesienia jakości kształcenia. Zgodnie z przyjętymi rozwiązaniami kształcenie na tym kierunku ma zapewnić

wykwalfikowaną kadrę menedżerską, która jest niezbędna dla realizacji strategii rozwoju województwa podkarpackiego. Proponowany program kształcenia (specjalności na pierwszym stopniu oraz modułowe kształcenie na drugim stopniu) jest wystarczająco różnorodny, a podejście modułowe i oferta tematów równoległych na specjalności zapewnia jego wystarczającą elastyczność.

1.2) W procesie określania koncepcji kształcenia kierunku *zarządzanie* uczestniczyli interesariusze wewnętrzni (pracownicy dydaktyczni i studenci kierunku) oraz szeroka grupa interesariuszy zewnętrznych skupionych w Klubie Praktyków i Radzie Biznesu przy Instytucie. W grupie interesariuszy zewnętrznych w dyskusjach nad koncepcją kształcenia – oprócz przedsiębiorstw i jednostek samorządowych uczestniczyli także przedstawiciele szkół ponadgimnazjalnych regionu podkarpackiego. Uczelnia wykorzystuje również opinie absolwentów. Interesariusze zewnętrzni ściśle współpracujący z Instytutem przyczyniają się do zbliżenia treści dydaktycznych do praktyki gospodarczej.

Kryterium 2. Spójność opracowanego i stosowanego w jednostce opisu zakładanych celów i efektów kształcenia dla ocenianego kierunku oraz system potwierdzający ich osiągnięcie

2.1)

Efekty kształcenia dla studiów na kierunku *zarządzanie* prowadzonym w PWSTE w Jarosławiu określone zostały dla profilu ogólnoakademickiego i umiejscowione w obszarze nauk społecznych, dziedzinie nauk ekonomicznych i dyscyplinie nauki o zarządzaniu.

Efekty kształcenia dla studiów rozpoczynających się w roku akademickim 2012/2013 dla ocenianego kierunku studiów pierwszego stopnia zostały przyjęte Uchwałą nr 11/12 Rady Instytutu Ekonomii i Zarządzania z dnia 3 kwietnia 2012 r. i zatwierdzone Uchwałą nr 4/IV/12 Senatu Uczelni z dnia 25 kwietnia 2012 r. w sprawie *określenia efektów kształcenia dla kierunków studiów prowadzonych w Instytucie Ekonomii i Zarządzania*. Natomiast dla studiów drugiego stopnia efekty kształcenia zostały przyjęte Uchwałą nr 2a/13 Rady Instytutu Ekonomii i Zarządzania z dnia 3 stycznia 2013 r. i zatwierdzone Uchwałą nr 7/II/13 Senatu Uczelni z dnia 20 lutego 2013 r. w sprawie *określenia efektów kształcenia dla kierunku zarządzanie jako studiów drugiego stopnia prowadzonych w Instytucie Ekonomii i Zarządzania w Jarosławiu*.

Efekty kształcenia obowiązujące od roku akademickiego 2014/2015 zostały zaproponowane w Uchwale nr 14/14 Rady Instytutu Ekonomii i Zarządzania PWSTE w Jarosławiu z dnia 16 kwietnia 2014 r. w sprawie *zatwierdzenia projektów kierunkowych efektów kształcenia na kierunkach finanse i rachunkowość, zarządzanie, bezpieczeństwo publiczne* i zatwierdzone Uchwałą nr 2/IV/14 Senatu PWSTE w Jarosławiu z dnia 30 kwietnia 2014 r. w sprawie *określenia opisu efektów kształcenia dla kierunków studiów prowadzonych w Instytucie Ekonomii i Zarządzania PWSTE w Jarosławiu*.

Dla studiów pierwszego stopnia sformułowanych zostało 11 efektów kierunkowych w zakresie wiedzy, 9 w zakresie umiejętności oraz 10 w zakresie kompetencji społecznych. W odniesieniu do wszystkich kategorii efektów kierunkowych wykorzystane zostały wszystkie deskryptory obszarowe dla obszaru nauk społecznych przewidziane dla studiów pierwszego stopnia.

Dla studiów drugiego stopnia przyjęto 8 efektów kierunkowych z zakresu wiedzy, 8 z zakresu umiejętności oraz 6 z zakresu kompetencji. Także w tym przypadku uwzględniono wszystkie deskryptory przyjęte dla obszaru nauk społecznych dla studiów drugiego stopnia. Większość efektów kierunkowych ma odniesienia do jednego efektu obszarowego, a kilka do dwóch bądź czterech efektów obszarowych.

Efekty kształcenia dla modułów i przedmiotów określone są w kartach przedmiotów. Określono je dla kategorii wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych. Dla poszczególnych przedmiotów przyjęto 1-3 efekty w ramach każdej z tych kategorii.

Jednostka prowadząca oceniany kierunek studiów uzasadnia w opisie programu kształcenia wybór profilu ogólnoakademickiego „węższym” zbiorem efektów kształcenia niż dla profilu praktycznego, warunkami i sposobem prowadzenia zajęć opartym na tradycyjnych formach oraz kwalifikacjami kadry stanowiącej minimum kadrowe dla kierunku. Jednocześnie wskazuje się, że kształcenie na kierunku *zarządzanie* ma charakter wysoce aplikacyjny, co jednak nie skłania do proponowania praktycznego profilu kształcenia. Można tym samym uznać, że profil kształcenia został dostosowany do koncepcji jego prowadzenia na ocenianym kierunku studiów i posiadanych zasobów kadrowych.

Kierunkowe i specjalnościowe oraz przedmiotowe/modułowe efekty kształcenia dla ocenianego kierunku, poziomu kwalifikacji i profilu kształcenia zostały opracowane w sposób zgodny z Krajowymi Ramami Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego.

Jednostka prowadząca kierunek *zarządzanie* opracowała dla studiów pierwszego i drugiego stopnia matryce efektów kształcenia. Zawierają one odniesienia efektów wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych do wszystkich przedmiotów. Nie uwzględniono jedynie praktyki zawodowej. Przedmioty ujęte zostały bez podziału na formę zajęć (wykład, ćwiczenia), co ogranicza zakres informacji o realizacji efektów kształcenia w ramach danego przedmiotu. W matrycy wskazano odniesienia każdego z efektów do przedmiotów ujętych w planie studiów bez określania siły powiązania.

W kartach przedmiotów określone zostały odniesienia efektów przedmiotowych do efektów kierunkowych. Karty przedmiotów zawierają także przyporządkowanie treści kształcenia do poszczególnych efektów przedmiotowych. Treści programowe dla poszczególnych przedmiotów wskazane w ich kartach obejmują zagadnienia odpowiadające aktualnemu stanowi wiedzy z zakresu nauk o zarządzaniu i są odpowiednio dostosowane do akademickiego profilu kształcenia na ocenianym kierunku studiów.

Wskazane w matrycy efektów kierunkowych oraz kartach przedmiotów powiązania kierunkowych i przedmiotowych/modułowych efektów kształcenia oraz określone treści programowe tworzą spójny system i prawidłowo określają zależności w tym zakresie. Analiza modułowych i kierunkowych efektów kształcenia pozwala ocenić, że są one spójne. Modułowe efekty kształcenia przypisane do konkretnych przedmiotów/modułów wynikają z kierunkowych efektów kształcenia.

Zadania i cele kształcenia dla poszczególnych przedmiotów/modułów zostały określone w opracowanych dla nich kartach. Karty te zawierają informacje o treściach programowych przedmiotu i są połączone z określonymi dla przedmiotu efektami kształcenia. Charakterystyka treści jest odpowiednio rozbudowana i pozwala na zapoznanie się z przyjętym celem danego przedmiotu. Opis efektów przedmiotowych, celu zajęć i charakterystyka treści zapewnia wystarczające możliwości realizacji efektów kierunkowych. Na podstawie analizy powiązań efektów przedmiotowych z efektami kierunkowymi oraz stosowanych metod dydaktycznych można stwierdzić, że możliwe jest osiągnięcie w procesie kształcenia prowadzonym w ramach ocenianego kierunku studiów założonych celów i szczegółowych efektów kształcenia. Dla praktyki zawodowej zakłada się wymiar 160 godzin, który jest wystarczający dla ogólnoakademickiego profilu kształcenia.

Studenci wizytowanego kierunku w trakcie spotkania z Zespołem Oceniającym PKA stwierdzili, że przedstawione w sylabusach efekty kształcenia są powiązane z treściami przedmiotów i są osiągalne.

Kierunkowe efekty kształcenia dla ocenianego kierunku studiów dostępne są na stronie internetowej Uczelni i dostępne dla studentów po zalogowaniu. Opis szczegółowych efektów kształcenia zawarty w kartach przedmiotów jest także zamieszczony na stronach internetowych Uczelni i dostępny dla zainteresowanych podmiotów, a w szczególności studentów przez system Wirtualna Uczelnia. Dostęp do tego systemu posiada każdy student poprzez indywidualne konto

użytkownika. Zdaniem studentów, sylabusy wszystkich przedmiotów prowadzonych w ramach kierunku są łatwo dostępne. Dużym ograniczeniem jest zawężenie dostępu wyłącznie do sylabusów w ramach własnego kierunku, zgodnie z informacjami uzyskanymi od studentów. Uniemożliwia to w pełni świadomy wybór przedmiotu z innego kierunku, poprzez łatwe zapoznanie się z efektami kształcenia oraz treściami sylabusów.

Dostęp przez system Wirtualna Uczelnia do modułowych efektów kształcenia jest także ograniczony dla osób nieposiadających statusu studenta Uczelni, w tym kandydatów na studia. W tej sytuacji opis efektów kształcenia jest ograniczony do matrycy kierunkowych efektów kształcenia, dostępnych na stronie Instytutu Ekonomii i Zarządzania. Zaleca się, aby informacje takie były dostępne także w portalu rekrutacyjnym Uczelni.

Można potwierdzić, że Uczelnia zapewniła niezbędny dostęp do opisu założonych efektów kształcenia. Zgodnie z informacjami uzyskanymi w trakcie wizytacji Jednostki, dostęp do kierunkowych efektów kształcenia oraz modułowych efektów kształcenia jest zapewniany.

2.2).

Efekty kształcenia dla ocenianego kierunku studiów zostały sformułowane z zastosowaniem terminologii przyjętej do opisu efektów kształcenia dla obszaru *nauk społecznych*. Są one określone w sposób prawidłowo opisujący wiedzę, umiejętności i kompetencje społeczne przyjęte dla kierunku studiów *zarządzanie*. Powinny być zrozumiałe dla odbiorców zawartego w nich przekazu informacyjnego. Jednoznaczny sposób określenia efektów kształcenia pozwala na stworzenie systemu weryfikacji ich realizacji w procesie kształcenia.

Studenci wizytowanego kierunku w trakcie spotkania z ZO PKA potwierdzili, że przedstawione w sylabusach efekty kształcenia są sformułowane w sposób zrozumiały i sprawdzalny. Analiza efektów kształcenia zawartych w sylabusach oraz efektów kierunkowych przeprowadzona przez ZO PKA potwierdza pozytywną opinię studentów.

2.3)

System oceny realizacji efektów kształcenia opiera się na przejrzystych rozwiązaniach określonych w regulacjach wewnętrznych Uczelni oraz w kartach przedmiotów. System ten obejmuje ogólne zasady dotyczące weryfikacji i oceny postępów studentów w nauce oraz szczegółowe określenie form zaliczeń i kryteriów oceny. Stosowane rozwiązania umożliwiają weryfikację realizacji przez studentów założonych w programie kształcenia celów i zadań dydaktycznych.

Na początku każdego semestru studenci są informowani przez prowadzących zajęcia o warunkach zaliczenia, w tym zasadach oceniania, metodach weryfikacji wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych. W czasie spotkania z ZO PKA studenci dobrze ocenili przejrzystość systemu oceniania – byli świadomi i trafnie potrafili wskazać sylabusy jako źródło informacji o warunkach i sposobach zaliczenia przedmiotu.

Regulamin studiów wyższych w PWSTE określa zasady zaliczenia przedmiotu i etapu studiów, w tym sposób obliczania oceny końcowej, stosowane skale ocen, zasady przenoszenia ocen i warunkowego zaliczenia przedmiotów oraz semestru, a także zasady dyplomowania. Zgodnie z *Regulaminem*, prowadzący zajęcia przedstawia zasady zaliczania przedmiotu na pierwszych zajęciach. Z przedmiotów niekończących się egzaminem studenci uzyskują zaliczenie, natomiast z kończących się większą liczbą form zajęć (wykład, ćwiczenia) uzyskują ocenę końcową będącą składową ocen częściowych. Student ma prawo do zaliczenia poprawkowego w przypadku nie uzyskania zaliczenia, a w przypadku niezaliczenia egzaminu także do egzaminu poprawkowego. Są to standardowe oraz przejrzyste zasady zaliczenia przedmiotów, w całości pozwalające studentowi na egzekwowanie sprawiedliwego oceniania. Zastrzeżenie budzi brak zapisu uprawnającego studenta do wglądu we własne prace częściowe w trakcie studiów. Studenci nie zgłaszali uwag w tym zakresie w trakcie spotkania, potwierdzili, że prace są udostępniane, zaleca się jednak wprowadzenie omawianego prawa do *Regulaminu*, aby formalnie zagwarantować taką możliwość.

Realizacja kierunkowych efektów kształcenia przyjętych dla ocenianego kierunku studiów odbywa się poprzez realizację modułowych i przedmiotowych efektów kształcenia. Odniesienia kierunkowych efektów kształcenia do efektów modułowych i przedmiotowych zostały wskazane w kartach przedmiotów. Karty przedmiotów wskazują sposoby realizacji efektów kształcenia w nich opisanych. Modułowe i przedmiotowe efekty kształcenia zostały sformułowane w odniesieniu do wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych. Efekty kształcenia w zakresie wiedzy są weryfikowane przede wszystkim poprzez sprawdziany pisemne i ustne w ramach zaliczeń i egzaminów. Natomiast efekty kształcenia w zakresie umiejętności i kompetencji społecznych są weryfikowane w ramach ćwiczeń i laboratoriów z zastosowaniem takich form, jak: aktywność na zajęciach, wykonywanie prac zaliczeniowych, przygotowywanie projektów grupowych i indywidualnych oraz ocenę przygotowywanych prezentacji.

Na podstawie przedstawionego opisu sposobów weryfikacji efektów kształcenia należy stwierdzić, że stosowany na ocenianym kierunku studiów system weryfikacji efektów kształcenia obejmuje wszystkie ich kategorie i przewiduje właściwe sposoby sprawdzania wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych. Studenci nie zgłosili żadnych zastrzeżeń w tym zakresie.

Regulamin studiów określa podstawowe zasady zaliczania poszczególnych przedmiotów i etapów kształcenia. Podstawowym okresem zaliczeniowym jest przy tym semestr. W *Regulaminie* określono na zasadach powszechnie stosowanych w szkolnictwie wyższym prawa i obowiązki studentów związane z przystępowaniem do zaliczeń i egzaminów oraz zasady występowania o komisyjne zaliczenie i egzamin, a także warunki ubiegania się o wpis warunkowy. Podstawą zaliczenia ćwiczeń, lektoratów i laboratoriów jest aktywność na tych zajęciach oraz pozytywne wyniki kontroli wiedzy i umiejętności określonych w programie zajęć. Zaliczenie przedmiotów kończących się egzaminem następuje w sesji egzaminacyjnej. Studentowi przysługuje prawo do terminu podstawowego i poprawkowego.

Sposoby weryfikacji i oceny efektów kształcenia związanych z poszczególnymi przedmiotami podane są w kartach przedmiotów. Określono je odrębnie dla wykładów i ćwiczeń. Jako formy zaliczenia dla wykładów stosowane są w szczególności testy z pytaniami zamkniętymi i otwartymi. Natomiast zaliczenia ćwiczeń są dokonywane na podstawie aktywności na zajęciach, ocen cząstkowych z rozwiązywania zadań, kolokwii zaliczeniowych, prezentowania wyników przeprowadzonych badań.

Proces dyplomowania podlega regulacjom zawartym w *Regulaminie studiów*. Zostały one uszczegółowione w Zarządzeniu nr 89/2014 Rektora PWSTE z dnia 4 listopada 2014 r. w sprawie *zasad dyplomowania w PWSTE*. *Regulamin* przewiduje, że praca dyplomowa jest przygotowywana pod kierunkiem nauczyciela akademickiego posiadającego co najmniej stopień naukowy doktora. Praca dyplomowa powinna być ściśle powiązana z kierunkiem studiów i specjalnością. Tematy prac są zatwierdzane przez Radę Instytutu. Ocena pracy dyplomowej jest dokonywana przez promotora i recenzenta powoływanego przez Dyrektora Instytutu spośród nauczycieli akademickich posiadających co najmniej stopień doktora. Warunkiem dopuszczenia do egzaminu dyplomowego jest uzyskanie wszystkich zaliczeń i złożenie egzaminów przewidzianych w planie studiów oraz uzyskanie co najmniej dostatecznej oceny pracy dyplomowej. Egzamin dyplomowy odbywa się przed komisją złożoną z przewodniczącego, promotora i recenzenta. Przewodniczącym komisji może być wyłącznie osoba ze stopniem co najmniej doktora. Formę i zakres egzaminu dyplomowego określa Dyrektor Instytutu. W trakcie egzaminu jest weryfikowana wiedza związana z kierunkiem studiów i specjalnością oraz dotycząca pracy dyplomowej. W Instytucie przygotowane zostały zagadnienia do egzaminu obejmujące grupę pytań ogólnych z zakresu nauk o zarządzaniu oraz pytania odnoszące się do poszczególnych specjalności.

Tak określone zasady i kryteria są kompletne i umożliwiają zmierzenie i ocenę efektów kształcenia na poszczególnych jego etapach.

Podczas akredytacji kierunku *zarządzanie* poddano oglądowi dokumentację dotyczącą weryfikacji/oceny efektów kształcenia (protokoły egzaminacyjne, karty okresowych osiągnięć

studenta, dyplomy wraz z suplementami), która jest przechowywana w teczkach studentów (absolwentów), i jest sporządzana zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa.

Analiza regulacji systemu oceny efektów kształcenia, w tym także regulacji zawartych w *Regulaminie studiów*, pozwala stwierdzić, że umożliwia on zmierzenie i ocenę efektów kształcenia na poszczególnych etapach. Także studenci w trakcie spotkania z Zespołem Oceniającym PKA stwierdzili, że ich zdaniem ocenianie na wszystkich etapach przebiega prawidłowo. Grupa studentów będących absolwentami I stopnia kierunku *zarządzanie*, nie zgłaszała uwag do procesu dyplomowania i oceniła go jako przejrzysty.

Podstawowe wymagania dotyczące zaliczania przedmiotów, etapów kształcenia oraz całych studiów określone są w *Regulaminie studiów*. Precyzują one zasady przystępowania do zaliczeń, egzaminów, egzaminu dyplomowego. W Uczelni stosowana jest tradycyjna skala ocen od 2,0 do 5,0. Szczegółowe warunki i zasady zaliczania przedmiotów określone są w kartach przedmiotów. W dokumentach tych określono w rozwiniętej formie stosowane w ramach danego przedmiotu kryteria oceny i wymagania egzaminacyjne. W odniesieniu do każdego efektu kształcenia określonego dla przedmiotu/modułu podano jaką odpowiednio wiedzę, umiejętnościami i kompetencjami społecznymi musi wykazać się student dla uzyskania określonej oceny.

Zaliczenie praktyki zawodowej dokonywane jest na zasadach określonych w *Regulaminie praktyk*. *Regulamin studiów* określa także sposób wyliczania ostatecznej oceny ze studiów. Obliczana jest ona jako średnia ważona ocen z przebiegu studiów (waga 0,5), oceny uzyskanych na egzaminie dyplomowym (waga 0,25) oraz ocen z pracy dyplomowej (waga 0,25). Takie wagi nadmiernie preferują oceny z pracy dyplomowej i egzaminu dyplomowego kosztem ocen z całych studiów. Pomimo tej uwagi należy przyjąć, że wymagania stosowane w odniesieniu do wszystkich elementów procesu kształcenia zostały jednoznacznie określone w odpowiednich regulacjach stworzonych przez Uczelnię, są odpowiednio wystandaryzowane i obowiązują na jednolitych zasadach wszystkich uczestników procesu kształcenia.

W czasie spotkania z zespołem studenci stwierdzili, że przedmiotowe wymagania stawiane studentom są wystandaryzowane i wszyscy studenci są traktowani w równy sposób, a nauczyciele akademicki przestrzegają zasad oceniania zawartych w sylabusach. Studenci byli świadomi, że wymagania ogólne są określone w *Regulaminie studiów*, a także w stopniu szczegółowym w sylabusach poszczególnych przedmiotów.

Wdrożony przez Uczelnię system weryfikacji i oceny realizacji efektów kształcenia na kierunku *zarządzanie* jest odpowiednio wystandaryzowany, a studenci nie zgłaszają w stosunku do niego zastrzeżeń.

Odsiew na ocenianym kierunku studiów jest stosunkowo wysoki. Na studiach stacjonarnych wynosi 28%, a na studiach niestacjonarnych 27%. Podstawową przyczyną odsiewu jest niepodjęcie studiów przez kandydatów przyjętych w wyniku rekrutacji. Natomiast w niewielkim stopniu odsiew wynika z niezaliczenia w terminie przedmiotów i modułów kształcenia przez studentów.

Informacje dotyczące stosowanego systemu ocen są zawarte w *Regulaminie*, a także szczegółowo w sylabusach przedmiotów, które są zamieszczane na stronie internetowej Uczelni. Karty przedmiotów zawierają szczegółowe informacje o stosowanych zasadach zaliczeń oraz o metodach weryfikacji efektów kształcenia.

Informacje na temat zasad oceny podawane są na pierwszych zajęciach z każdego przedmiotu. W trakcie spotkania z Zespołem Oceniającym PKA studenci byli świadomi, że wspomniane wyżej informacje są zawarte w wymienionych dokumentach.

Regulamin studiów jest udostępniony publicznie przez Biuletyn Informacji Publicznej, natomiast dostęp do sylabusów przedmiotów jest zapewniany przez system Wirtualnej Uczelni. Tym samym Uczelnia zapewnia niezbędną dostępność do informacji o stosowanym systemie oceny. Ograniczony jest natomiast dostęp do sylabusów przedmiotowych dla osób nie będących studentami kierunku *zarządzanie*, przykładowo mogą to być kandydaci na studia.

Uczelnia przewiduje możliwość prowadzenia kształcenia na odległość. Oparte jest ono na regulacjach wprowadzonych przez Zarządzenie nr 105/2013 Rektora z dnia 5 listopada 2013 r. w *sprawie ogólnych warunków prowadzenia zajęć dydaktycznych i e-szkoleń z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość* oraz zarządzenie nr 104/2013 Rektora z dnia 5 listopada 2013 r. w *sprawie szczegółowych zasad i organizacji zajęć w formie e-learningu*. Do prowadzenia zajęć w formie *e-learningu* wykorzystywana jest platforma Moodle. Pracownicy prowadzący zajęcia dydaktyczne mają możliwość zamieszczania na platformie, po uzyskaniu wcześniejszej akceptacji Dyrektora Instytutu, materiałów do zajęć dydaktycznych. Dotychczas platforma Moodle wykorzystywana jest pomocniczo podczas prowadzenia zajęć. Zgodnie z informacjami przedstawionymi przez Uczelnię w aktualnym toku studiów nie ma zajęć prowadzonych w formie *e-learningowej*, natomiast trwają prace przygotowawcze nad wdrożeniem kształcenia na odległość dla kilku przedmiotów prowadzonych przez Instytut Ekonomii i Zarządzania. Prowadzone prace nad przygotowaniem kształcenia *e-learningowego* dla wybranych modułów i przedmiotów doprowadziły do przeszkolenia pracowników z tego zakresu, ale według informacji studenci nie wyrażają akceptacji dla tej formy prowadzenia zajęć dydaktycznych.

2.4)

Uczelnia prowadzi od kilku lat monitorowanie losów absolwentów. Aktualnie kwestie te reguluje Zarządzenie nr 1/2015 Rektora PWSTE w Jarosławiu z dnia 5 stycznia 2015 r. w *sprawie wprowadzenia zasad prowadzenia badań karier zawodowych absolwentów PWSTE*. Zarządzenie to określa procedury badań ankietowych dotyczących monitorowania losów zawodowych absolwentów. Procedury te przewidują w szczególności prowadzenie badań panelowych w dwóch etapach – do 9 miesięcy oraz 3 lat od ukończenia studiów. Badania prowadzone są *on-line*, po zebraniu wyników opracowywany jest raport. Raporty z poprzednich lat zawierają zestawienia wyników w formie tabel i wykresów. Liczba absolwentów wypełniających ankiety była niewielka. Raporty opracowane przez odpowiedzialny za to zespół są przekazywane dyrektorowi Instytutu do dalszego wykorzystania.

Realizacją badania losów absolwentów zajmuje się Zespół Badawczy ds. Monitorowania Losów Absolwentów przy współpracy sekretariatu Instytutu oraz koordynatorów praktyk studenckich. Z przedstawionej dokumentacji i odbytych rozmów wynika, że do tej pory przeprowadzono badanie losów absolwentów kierunku *zarządzanie* trzy razy. Opracowanie wyników ostatniego badania (styczeń 2015), zostało przygotowane w formie raportu wspólnie prezentującego losy absolwentów kierunków prowadzonych przez Instytutu Ekonomii i Zarządzania (*zarządzanie, bezpieczeństwo wewnętrzne, finanse i rachunkowość*). W badaniu wzięło udział około 30% absolwentów. Analiza wyników jest utrudniona z kilku powodów: brak podziału wyników dla poszczególnych kierunków, niska zwrotność odpowiedzi na część pytania co utrudniało interpretację wyników. Pozytywnie można ocenić możliwość przesłania własnych odpowiedzi w pytaniach otwartych.

Raporty z wynikami badania są przedstawiane władzom Uczelni oraz kierownictwu Instytutów. Zgodnie z uzyskanymi informacjami nie są upubliczniane na stronie internetowej i nie są dostępne dla studentów. Studenci w trakcie spotkania z ZO PKA potwierdzili, że są świadomi prowadzenia takich badań przez Uczelnię. Nie wyrażali jednak dużego zainteresowania wynikami badania, przykładowo pod kątem losów zawodowych osób, które ukończyły kierunek przed nimi.

Uczelnia korzysta z wyników z badań losów absolwentów. Wnioski z tych badań są brane pod uwagę przy cyklicznych przeglądach planów i programów kształcenia. Potwierdzono to dokumentacją protokołów z posiedzeń i rozmowami z Kierownictwem Instytutu. Nie został jednak zaprezentowany żaden przykład wdrożenia takiej modyfikacji.

W ramach poprzedniej oceny jakości kształcenia przeprowadzonej przez Państwową Komisję Akredytacyjną w 2009 r. kierunek *zarządzanie* uzyskał ocenę pozytywną. W zakresie oceny objętej kryterium drugim nie sformułowano zaleceń i nie wskazano obszarów wymagających

działań naprawczych. Jednak w raporcie powizytacyjnym podano następujące uwagi w zakresie niniejszego kryterium:

- 1) tematy prac licencjackich w małym stopniu nawiązują do problemów zarządzania;
- 2) źródła prac są ubogie, w małym stopniu wykorzystana jest literatura przedmiotu;
- 3) w pracach występują błędy formalne, na które recenzenci na ogół nie zwracają uwagi;
- 4) oceny niektórych prac są zawyżone;
- 5) na egzaminie dyplomowym zadawane są niekiedy pytania typu: cel i zakres pracy.

Obecnie przeprowadzana ocena jakości kształcenia wskazuje, że:

Ad. 1) Tematy prac dyplomowych na studiach pierwszego i drugiego stopnia w zdecydowanej większości są zgodne z kierunkiem studiów *zarządzanie*.

Ad. 2) Oceniane prace licencjackie posiadają wystarczającą literaturę przedmiotu.

Ad. 3) W pracach dość powszechnie występują błędy formalne. Nawet jeżeli promotorzy zwracają uwagę w recenzjach na występowanie błędów, to z reguły nie wskazują ich rodzaju. Tymczasem taka identyfikacja błędów, w przypadku ich popełnienia na dużą skalę, powinna być związana z nie przyjęciem pracy i wskazaniem konieczności ich poprawienia. Jedna z wylosowanych prac zawierała tak rażące błędy formalne, że jej przyjęcie i wystawienie wysokiej oceny przez promotora, było niedopuszczalne.

Ad. 4) Oceny wielu prac są zawyżone w stosunku do ich wartości merytorycznej.

Ad. 5) Na egzaminie dyplomowych zadawane są pytania z zakresu treści programowych przedmiotów podstawowych i kierunkowych, a pytanie z zakresu pracy dyplomowej ma także charakter merytoryczny.

W Instytucie powołano Komisję ds. oceny jakości prac dyplomowych. Analiza sporządzanych przez nią protokołów wskazuje, że nie zawsze jest ona dostatecznie krytyczna. Na przykład protokół z dnia 16.02.2015 r. informuje o ocenie tematów prac licencjackich z punktu widzenia ich zgodności z kierunkiem studiów. Stwierdzono w nim, że dwa tematy wymagają nieznacznej korekty ze strony promotora. Jednocześnie wśród 48 załączonych tematów prac licencjackich co najmniej kilka może budzić takie wątpliwości – np. *Wyposażenie gospodarstw domowych w mieście Rzeszów w sprzęt fotograficzny i jego wykorzystanie*. W innym protokole z 16.02. 2015 r. dotyczącym tematów prac magisterskich nie zgłoszono żadnych zastrzeżeń, podczas gdy na listach są tematy należące ewidentnie do kierunku *finanse i rachunkowość* – np. *Dochody budżetowe samorządu terytorialnego na przykładzie powiatu jarosławskiego*.

Załącznik nr 4 Ocena losowo wybranych prac etapowych oraz dyplomowych

Analiza tematów 291 prac licencjackich obronionych w latach 2012-2014 wskazuje, że w zdecydowanej większości są one zgodne z kanonem wiedzy kierunku *zarządzanie*. Jedynie kilka procent prac podejmowało tematykę z pogranicza zarządzania i finansów oraz ekonomii. Należy zapewnić lepsze powiązanie tematyki prac z kanonem dyscypliny nauki o zarządzaniu.

Na studiach drugiego stopnia nie ma jeszcze absolwentów. Analizie poddano 88 tematów prac magisterskich zatwierdzone przez Radę Instytutu – w zasadzie wszystkie te tematy są zgodne z kanonem kierunku *zarządzanie*. Nieliczne odstępstwa dotyczą prac na temat rynku pracy bądź finansowania jednostek samorządu.

Prace z reguły składają się ze stosunkowo rozwiniętych części opisowych sporządzonych na podstawie literatury przedmiotu i dość wąskich części empirycznych. W niewielkim zakresie wykorzystywane są metody statystyczne, co najwyżej stosuje się proste wskaźniki struktury. Należy zwrócić większą uwagę na znaczenie analiz empirycznych konkretnych przypadków w pracach licencjackich, gdzie część literaturowa/teoretyczna powinna stanowić jedynie niezbędne minimum – z reguły przyjmuje się, że nie powinna obejmować więcej niż 30% tekstu pracy. Konieczne jest zwiększenie udziału badań empirycznych w pracach licencjackich ocenianego kierunku.

Recenzje sporządzane są na standardowych drukach, ich autorzy odnoszą się do wszystkich zawartych w nich pytań, na ogół w sposób wystarczająco obszerny, ale w większości przypadków recenzje nie zawierają merytorycznej oceny pracy, lecz omówienie jej treści.

W większości ocenianych przez ZO PKA pracach licencjackich występują błędy formalne. Były to np. istotne uchybienia bibliografii, błędy stylistyczne, błędy opisów tabel itd. Oceniający, nawet jeżeli wskazują na ich występowanie to nie wyjaśniają ich charakteru. Świadczy to o nie przywiązywaniu dostatecznej wagi do kształtowania umiejętności przygotowywania przez studentów prac, gdyż promotor nie powinien przyjmować prac z istotnymi wadami formalnymi, jak to ma miejsce. Zdarzają się niestety nadal przypadki zawyżenia ocen prac licencjackich.

Ocena końcowa 2 kryterium ogólnego w pełni
Syntetyczna ocena opisowa stopnia spełnienia kryteriów szczegółowych

2.1) Kierunkowe i specjalnościowe oraz przedmiotowe/modułowe efekty kształcenia dla kierunku *zarządzanie* poziomu pierwszego i drugiego stopnia, ogólnoakademickiego profilu kształcenia są zgodne z Krajowymi Ramami Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego. Efekty kierunkowe i przedmiotowe są spójne. Możliwe jest osiągnięcie w procesie kształcenia prowadzonym w ramach ocenianego kierunku studiów założonych celów i szczegółowych efektów kształcenia, w tym także celów przewidzianych dla praktyki zawodowej.

2.2) Efekty kształcenia dla kierunku *zarządzanie* są sformułowane w sposób zrozumiały i są sprawdzalne. Opinię tą potwierdzali podczas wizytacji ZO PKA także studenci.

2.3) System oceny realizacji efektów kształcenia opiera się na przejrzystych zasadach. Obejmuje on wszystkie kategorie efektów i przewiduje właściwe dla nich sposoby weryfikacji. Stosowane zasady i kryteria umożliwiają zmierzenie i ocenę efektów kształcenia na poszczególnych jego etapach. Wymagania dotyczące oceny studentów są odpowiednio wystandaryzowane. Zapewniony jest dostęp do informacji o stosowanym systemie oceny.

2.4) Uczelnia prowadzi monitorowanie karier absolwentów na rynku pracy, ale nie wykazała, żeby wykorzystywano informacje uzyskane w wyniku tego monitoringu w procesie doskonalenia jakości kształcenia.

W ramach poprzedniej oceny jakości kształcenia sformułowanych zostało szereg uwag dotyczących procesu dyplomowania, wiele z tych uwag zostało uwzględnionych. W procesie dyplomowania nadal występują różnego rodzaju uchybienia, ale podejmowane wysiłki na rzecz podniesienia jakości prac dyplomowych są widoczne.

Kryterium 3. Program studiów umożliwia osiągnięcie zakładanych efektów kształcenia

3.1)

Struktura kwalifikacji absolwenta studiów **pierwszego stopnia** przewiduje wyposażenie go w kompleksową wiedzę z dyscypliny *nauki o zarządzaniu* oraz ukształtowanie umiejętności krytycznego rozumienia podstaw teoretycznych zjawisk i procesów ekonomicznych, psychospołecznych i organizacyjnych. Zmierza się do rozwinięcia u studentów postaw przedsiębiorczych oraz umiejętności projektowania i wdrażania różnego rodzaju modeli oraz wykształcenia umiejętności działania zespołowego. Proces kształcenia zmierza do ukształtowania u studentów wrażliwości etyczno-społecznej, otwartości, zaangażowania i odpowiedzialności w środowisku oraz. potrzeby uczenia się przez całe życie. Absolwent otrzymuje tytuł zawodowy licencjata.

Absolwenci studiów **drugiego stopnia** wyposażeni są w pogłębioną wiedzę z dyscypliny *nauki o zarządzaniu* odnoszącą się do funkcjonowania i rozwoju organizacji gospodarczych w otoczeniu ekonomicznym, prawnym i społecznym. Zmierza się do ukształtowania u nich krytycznego rozumienia zjawisk i procesów ekonomicznych, psychospołecznych i organizacyjnych.

Kształtowane są postawy przedsiębiorcze, umiejętność projektowania i wdrażania modeli, formułowania wniosków stanowiących podstawę podejmowanych decyzji. Absolwenci tego poziomu studiów uzyskują pogłębioną wiedzę i umiejętności aktywnego uczestniczenia w procesach decyzyjnych oraz tworzenia i realizacji założonych przedsięwzięć w środowisku pracy. Mają pogłębioną umiejętność pracy zespołowej. Także w odniesieniu do studentów drugiego stopnia rozwijane są postawy etyczne i społeczne oraz konieczność zaangażowania i poczucia odpowiedzialności w środowisku pracy i jego otoczeniu. Uświadamiana jest potrzeba uczenia się przez całe życie. Absolwent uzyskuje tytuł zawodowy magistra.

Program kształcenia realizowany na studiach pierwszego i drugiego stopnia umożliwia osiągnięcie przyjętych w opisie sylwetek absolwenta celów i efektów kształcenia w zakresie wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych. Zawiera on niezbędne treści merytoryczne, przewiduje właściwe metody dydaktyczne oraz rozwiązania motywacyjne i związane z weryfikacją efektów kształcenia. Odnosi się to zarówno do poszczególnych przedmiotów i modułów, jak i całego cyklu kształcenia poszczególnych poziomów studiów. Tym samym możliwe jest osiągnięcie w wyniku realizacji procesu kształcenia zakładanej struktury kwalifikacji absolwenta.

Plany studiów na kierunku *zarządzanie* zostały opracowane i podlegają weryfikacji na zasadach określonych w Zarządzeniu Nr 55/2013 Rektora PWSTE w Jarosławiu z dnia 29 maja 2013 r. w sprawie wprowadzenia szczegółowych procedur zarządzania planem studiów dla danego programu kształcenia. Plany studiów obowiązujące od roku akademickiego 2014/2015 zostały dostosowane do zasad określonych w Uchwale nr 5/IV/14 Senatu PWSTE z dnia 30 kwietnia 2014 r. w sprawie ustalenia wytycznych opracowywania planów i programów kształcenia dla kierunku studiów pierwszego, drugiego stopnia, studiów podyplomowych i kursów dokształcających. Plany obowiązujące od roku akademickiego 2014/2015 zostały przyjęte Uchwałą nr 17/14 Rady Instytutu Ekonomii i Zarządzania PWSTE z dnia 3.07.2014 r.

Studia pierwszego stopnia trwają 6 semestrów i obejmują na studiach stacjonarnych 1995 godzin, a na studiach niestacjonarnych, w zależności od specjalności, od 1176 do 1314 godzin. Program kształcenia na ocenianym kierunku studiów ma strukturę modułową. Moduły na studiach stacjonarnych i niestacjonarnych są identyczne i przyporządkowano im taką samą liczbę punktów ECTS. Program kształcenia obejmuje następujące moduły: ogólny, podstawowy, kierunkowy specjalizacyjny oraz specjalnościowy. Moduł przedmiotów kształcenia ogólnego zawiera w szczególności takie przedmioty, jak: *język obcy, technologia informacyjna, socjologia, etyka, technika autoprezentacji, warsztat pracy własnej*. Ich dobór jest prawidłowy i pozwalają one w odpowiednim zakresie na przekazywanie wiedzy, ale przede wszystkim kształtowanie umiejętności i kompetencji społecznych przyjętych w programie kształcenia. Moduł przedmiotów podstawowych obejmuje 7 przedmiotów przekazujących elementarną wiedzę z zakresu ekonomii i metod ilościowych z nią związanych, prawa oraz podstaw zarządzania. Moduł przedmiotów kierunkowych obejmuje 10 przedmiotów należących do kanonu wiedzy z dyscypliny *nauki o zarządzaniu*.

Uzupełnieniem przedmiotów kierunkowych jest grupa przedmiotów specjalizacyjnych oraz seminarium dyplomowe. Na studiach pierwszego stopnia oferowane są cztery specjalności: *zarządzanie jakością, zarządzanie nieruchomościami, zarządzanie logistyczne, zarządzanie firmą*. W ramach każdej z tych specjalności jest ujętych od 8 do 10 przedmiotów oraz język obcy branżowy. Wszystkie specjalności są zgodne z kanonem kształcenia na kierunku *zarządzanie*, a tworzące je przedmioty zawierają treści programowe odpowiadające nazwom specjalności.

Studia drugiego stopnia trwają 4 semestry i obejmują na studiach stacjonarnych 855 godzin, a na studiach niestacjonarnych 513 godzin.

Na studiach drugiego stopnia program kształcenia składa się z następujących modułów: ogólnego, podstawowego, kierunkowego oraz specjalizacyjnego. Przedmioty kształcenia ogólnego to w szczególności język obcy branżowy, przedmioty metodyczne oraz laboratorium multimedialne. Moduł kształcenia podstawowego składa się z trzech przedmiotów z zakresu zarządzania, ekonomii i metod ilościowych. Moduł kształcenia kierunkowego obejmuje cztery przedmioty z zakresu zarządzania. Kolejnym elementem programu kształcenia są trzy moduły do wyboru: *zarządzanie*

marketingowe, zarządzanie bezpieczeństwem w organizacji, zarządzanie finansami w organizacji. Każdy z nich składa się z pięciu przedmiotów merytorycznie związanych z zakresu nauk o zarządzaniu. Poza tym studenci dokonują wyboru w ramach kolejnego modułu, a jego przedmiotem jest jeden z trzech oferowanych przedmiotów z zakresu ekonomii, zarządzania, prawa.

Zajęcia na ocenianym kierunku studiów prowadzone są w ramach dwóch podstawowych form: wykładu i ćwiczeń. Prowadzone jest także seminarium dyplomowe oraz w niewielkim zakresie laboratoria. Na studiach stacjonarnych pierwszego stopnia udział wykładów obejmuje w zależności od specjalności od 44% do 47% godzin zajęć dydaktycznych. Na studiach niestacjonarnych wykłady stanowią z zależności od specjalności także od 44% do 47% ogólnej liczby godzin zajęć. Natomiast na studiach stacjonarnych drugiego stopnia na wykłady przypada 39%, a na pozostałe formy 61% ogólnej liczby zajęć. Dla studiów niestacjonarnych relacje te wynoszą 28% i 72%. Taka struktura form zajęć dydaktycznych jest prawidłowa i sprzyja stosowaniu aktywnych metod dydaktycznych.

Zajęcia prowadzone są z zastosowaniem zróżnicowanych metod dydaktycznych, odpowiednio dobranych do charakteru poszczególnych przedmiotów. Metody dydaktyczne określone są w kartach przedmiotów, gdzie wśród wykładów wskazuje się wykład problemowy, wykład z prezentacją multimedialną, analiza tekstów z dyskusją. Natomiast do prowadzenia ćwiczeń stosuje się: rozwiązywanie zadań, pracę w grupach, prace projektowe, analizę studiów przypadku, przeprowadzanie symulacji zdarzeń, prezentacje przygotowanych zagadnień.

Czas trwania kształcenia, dobór treści kształcenia, form zajęć dydaktycznych i metod kształcenia sprzyjają osiągnięciu efektów kształcenia określonych dla każdego przedmiotu/modułu, w tym modułu przedmiotów do wyboru, zarówno dla studiów pierwszego, jak i drugiego stopnia.

Zgodnie z przedstawioną dokumentację, Uczelnia stwarza możliwość indywidualizacji procesu kształcenia. Student pierwszego stopnia studiów dokonuje wyboru przedmiotów w obrębie specjalizacji – niemal każdy (z wyjątkiem języka) przedmiot w grupie specjalnościowej jest wybierany z puli dwóch przedmiotów. Natomiast student studiów drugiego stopnia dokonuje wyboru poprzez wybór specjalności oraz jednego przedmiotu z puli pięciu. Przyjęte rozwiązanie dla obu stopni studiów znacząco umożliwia kształtowanie studentowi kształtowanie własnej ścieżki kształcenia.

Oferta specjalności, szczególnie na studiach drugiego stopnia, jest wystarczająco różnorodna. W opinii studentów możliwości wyboru są wystarczające, a ofertowane specjalności mają zastosowanie praktyczne.

Zasady dotyczące konstrukcji i stosowania systemu ECTS zostały wprowadzone Uchwałą nr 3/I/12 Senatu PWSTE w Jarosławiu z dnia 18 stycznia 2012 r. w *sprawie wytycznych dotyczących projektowania programów kształcenia i planów studiów, ich realizacji i oceny rezultatów* oraz Zarządzeniem nr 20/2012 Rektora PWSTE w Jarosławiu w *sprawie budowania systemu ECTS*.

Program **studiów pierwszego stopnia** przewiduje uzyskanie 180 punktów ECTS. Na zajęciach wymagających bezpośredniego udziału nauczyciela akademickiego studenci uzyskują na studiach stacjonarnych 54% ogólnej liczby ECTS, a na studiach niestacjonarnych 51%. Pozostałą część punktów studenci uzyskują w ramach pracy własnej. W ramach wyodrębnionych grup przedmiotów/modułów liczba punktów jest zbliżona na studiach stacjonarnych i niestacjonarnych i wynosi: dla zajęć z zakresu nauk podstawowych 20%, dla zajęć ogólnouczelnianych 7%, dla zajęć ogólnych dotyczących kierunku 41%, dla zajęć specjalnościowych 32%. Zajęcia o charakterze praktycznym wyceniono na 59% ECTS, a wychowanie fizyczne na 2 punkty. Zajęcia w ramach modułów wybieranych przez studentów obejmują 32% ogólnej liczby punktów ECTS.

Program **studiów drugiego stopnia** przewiduje osiągnięcie 120 punktów ECTS. Na zajęciach wymagających bezpośredniego udziału nauczyciela akademickiego studenci uzyskują na studiach stacjonarnych 53%, a na studiach niestacjonarnych 51% punktów ECTS (pozostałe punkty za pracę samodzielną). Dla pozostałych grup przedmiotów liczba punktów jest identyczna dla studiów stacjonarnych i niestacjonarnych i wynosi: dla zajęć z zakresu nauk podstawowych 16%, dla zajęć ogólnouczelnianych 2%, dla zajęć ogólnych dotyczących kierunku 43%, dla zajęć

specjalnościowych 39%, dla zajęć o charakterze praktycznym 78%, dla wychowania fizycznego 2 punkty, dla zajęć w ramach modułów wybieranych przez studentów 43% liczby punktów ECTS.

Punkty ECTS są przypisywane do poszczególnych przedmiotów w oparciu o zasadę, że jeden punkt odpowiada 25-30 godzinom pracy, jaka jest niezbędna dla przeciętnego studenta dla uzyskania w tym czasie założonych dla przedmiotu efektów kształcenia. Student otrzymuje punkty ECTS przyjęte dla danego przedmiotu, jeżeli spełni wszystkie określone dla niego w planie studiów wymagania oraz osiągnie założone efekty kształcenia. System punktów ECTS jest wykorzystywany w szczególności do kształtowania elastycznych ścieżek kształcenia oraz wspierania mobilności studentów. W Instytucie Ekonomii i Zarządzania powołany został koordynator ds. ECTS.

Należy uznać, że system ECTS w odniesieniu do ocenianego kierunku studiów został prawidłowo skonstruowany i działa zgodnie z obowiązującymi w tym zakresie przepisami.

W czasie spotkania z ZO PKA studenci kierunku dobrze ocenili przypisanie punktów ECTS do poszczególnych przedmiotów. W większości byli świadomi celu istnienia systemu ECTS, trafnie wskazując na porównywanie i przenoszenie zaliczonych zajęć oraz mierzenie przeciętnego nakładu pracy studenta koniecznego do realizacji przedmiotu. Cenną inicjatywą ze strony Kierownictwa Jednostki jest badanie dotyczące poprawności przypisania punktów – studenci zostali poproszeni o wypełnienie ankiety i zostali także zaproszeni na spotkanie.

Na **studiach pierwszego stopnia** wszystkie zajęcia z przedmiotów kształcenia ogólnego odbywają się w pierwszych dwóch semestrach studiów. Jedynie język obcy prowadzony jest przez cztery semestry. Także wszystkie zajęcia z przedmiotów podstawowych ujęte są w dwóch pierwszych semestrach. Przedmioty kierunkowe realizowane są w trzecim, czwartym i piątym semestrze studiów. Przedmioty specjalizacyjne prowadzone są w semestrach od trzeciego do szóstego. Zajęcia w ramach specjalności odbywają się w większości w ostatnich dwóch semestrach studiów. Pomiędzy poszczególnymi przedmiotami zachowane jest właściwe następstwo czasowe.

Program kształcenia na **studiach drugiego stopnia** przewiduje realizację przedmiotów kształcenia ogólnego (poza językiem obcym realizowanych przez cztery semestry) i podstawowych w ramach dwóch pierwszych semestrów. Przez trzy pierwsze semestry prowadzone są przedmioty kierunkowe. W ostatnim semestrze odbywają się zajęcia do wyboru. Następstwo poszczególnych przedmiotów jest prawidłowe. Na tej podstawie należy stwierdzić, że w programie kierunku *zarządzanie* w PWSTE w Jarosławiu zapewniono odpowiednią sekwencję przedmiotów i modułów.

Również studenci kierunku podczas spotkania z ZO PKA dobrze ocenili przyjętą sekwencję realizacji przedmiotów określoną w planie studiów. Byli zgodni, że następowanie po sobie przedmiotów jest logiczne i spójne, a ich zdaniem nie ma potrzeby wprowadzenia zmian w tym obszarze.

Mimo, że studia na kierunku *zarządzanie* w PWSTE w Jarosławiu realizowane są w profilu ogólnoakademickim, program kształcenia przewiduje obowiązkową praktykę zawodową. Przyjęte rozwiązanie wynika z biznesowego charakteru kierunku studiów. Na każdym poziomie studiów przewiduje się praktykę (studia pierwszego stopnia - 160 godzin, 6 punktów ECTS, po czwartym semestrze; studia drugiego stopnia - 120 godzin, 4 punkty ECTS, po drugim semestrze). Ze względu na cele przyjęte dla praktyki, a w szczególności powiązanie z realizacją przedmiotów kształtujących wiedzę i umiejętności studentów związane z funkcjonowaniem instytucji i przedsiębiorstw, umiejscowienie praktyki studenckiej w planie studiów jest prawidłowe.

Szczegółowe zasady realizacji praktyki zawodowej zostały określone w Zarządzeniu nr 125/2013 Rektora PWSTE z dnia 16 grudnia 2013 r. w *sprawie organizacji studenckich praktyk zawodowych na danym kierunku studiów, poziomie i profilu kształcenia oraz Regulaminie wewnętrznym praktyk studenckich realizowanych w PWSTE w Jarosławiu*. Dla praktyk zawodowych opracowana została także karta przedmiotu. Jako cele praktyk założono pogłębianie wiedzy i umiejętności zdobytych w trakcie realizacji poszczególnych przedmiotów oraz rozwój kompetencji zawodowych, kształtowanie postaw wobec potencjalnych pracodawców i współpracowników.

Zgodnie z obowiązującymi w Uczelni przepisami praktyki zawodowe odbywają się w komórkach organizacyjnych instytucji, organizacji i przedsiębiorstwach zgodnych pod względem zakresu realizowanych zadań z kierunkiem studiów *zarządzanie*. Uczelnia zawiera umowy z zakładami pracy przyjmującymi studentów na praktyki. Zaliczenie praktyki jest dokonywane w oparciu o potwierdzoną przez zakład pracy realizację efektów kształcenia związanych z praktyką. Dokumentami służącymi do zaliczenia praktyki są dzienniczek praktyk oraz opinia zakładowego opiekuna praktyki. Zaliczenia dokonuje powołany w Instytucie prowadzącym oceniany kierunek studiów opiekun praktyk zawodowych. Regulamin praktyk przewiduje, że studentowi można zaliczyć praktykę zawodową na podstawie wykonywanej przez niego pracy, jeżeli jej charakter spełnia wymagania przewidziane w programie praktyk zawodowych.

Uczelnia przeprowadza kontrole przebiegu praktyk zawodowych służącą do zapewnienia ich prawidłowego przebiegu i realizacji założonych efektów kształcenia. Dokumentacja praktyk jest uporządkowana, zawiera wszystkie elementy związane z przebiegiem praktyki, a w szczególności umowy, dzienniczki praktyk, wykazy instytucji, w których odbywają się praktyki. Na studiach stacjonarnych w zasadzie wszyscy studenci odbywają praktykę, a na studiach niestacjonarnych około 20% studentów, a pozostali uzyskują zaliczenie na podstawie wykonywanej pracy.

Za organizację praktyk zawodowych dla studentów kierunku odpowiada Biuro Karier oraz opiekun ds. praktyk studenckich w Instytucie, które koordynują proces praktyki każdego studenta. Miejsca odbywania praktyki student może zaproponować samodzielnie, jak i również może skorzystać z oferty przygotowanej Biuro. Dokument z zasadami odbywania praktyk jest dostępny na stronie internetowej Uczelni.

W trakcie spotkania z ZO PKA studenci pozytywnie ocenili organizację praktyk zawodowych na kierunku *zarządzanie*. Potwierdzili też, że organizacja praktyk odbywa się zgodnie z uczelnianymi regulacjami, przyznali, że miejsce praktyk jest wybierane w różny sposób – część studentów samodzielnie szuka przedsiębiorstwa, część korzysta z oferty Biura Karier. Studenci byli w większości zadowoleni realizacją praktyk. Warunkiem zaliczenia praktyk jest dostarczenie dziennika z ich realizacji oraz opinii od pracodawcy. Regulacje przyjęte w Uczelni przewidują również hospitalację praktyk w formie telefonicznej lub osobistej – pracownicy oszacowali, że obejmują one około 10% praktyk. W trakcie spotkania studenci byli w większości świadomi, że taka forma kontroli realizacji praktyk jest stosowana.

Podsumowując należy stwierdzić, że Uczelnia prowadząca oceniany kierunek studiów zapewniła niezbędną spójność programu i wymiaru praktyk studenckich, terminu ich realizacji oraz doboru miejsc, w których się odbywają z celami i efektami kształcenia określonymi dla tych praktyk. Wprowadzono także system kontroli i zaliczania praktyk stwarzający możliwość nabycia przez studenta umiejętności praktycznych. Studenci pozytywnie oceniają przydatność praktyk.

Podstawowe regulacje odnoszące się do organizacji procesu kształcenia zawarte są w *Regulaminie studiów*. Wprowadzają one typowy w krajowym szkolnictwie wyższym układ roku akademickiego oparty na dwóch semestrach, podzielonych na okresy zajęć dydaktycznych, sesji egzaminacyjnych, przerw wakacyjnych oraz okresu odbywania praktyk zawodowych. Szczegółową organizację roku akademickiego ustala w drodze wydania zarządzenia rektor i podaje do wiadomości na co najmniej 3 miesiące przed jego rozpoczęciem. Harmonogramy sesji egzaminacyjnych ustala dyrektor instytutu i podaje do wiadomości na co najmniej 2 tygodnie przed ich rozpoczęciem.

Zajęcia na studiach stacjonarnych odbywają się od poniedziałku do piątku. Rozkład godzin zajęć przewiduje z reguły zajęcia od godziny 8.00 do godzin popołudniowych, a niekiedy wieczornych (18.50). Wiele zajęć organizowanych jest co dwa tygodnie. Większość zajęć odbywa się w blokach dwóch godzin lekcyjnych. W harmonogramie zajęć nie są przewidziane przerwy pomiędzy zajęciami. Natomiast zajęcia na studiach niestacjonarnych odbywają się w ramach zjazdów sobotnio-niedzielných. Zajęcia trwają od godziny 8.00 do godziny 19.00-19.50 z godzinną przerwą od 13.00 do 14.00. Nie ma natomiast ujętych w harmonogramie przerw pomiędzy poszczególnymi blokami. Zajęcia organizowane są w blokach 2-4 godzin z danego przedmiotu. W trakcie semestru zimowego w roku akademickim 2014/2015 zorganizowanych było na studiach

pierwszego stopnia 11 zjazdów dla pierwszego roku studiów, 9 dla drugiego i 7 dla trzeciego, a na studiach drugiego stopnia 6 zjazdów dla pierwszego roku i 9 dla drugiego. Na tej podstawie należy stwierdzić, że na studiach niestacjonarnych ze względu na dość małą liczbę zjazdów występuje nadmierna kumulacja zajęć w trakcie zjazdu.

Organizacja zajęć na ocenianym kierunku studiów jest w wielu przypadkach nadmiernie skoncentrowana. Wynika to z organizowania części zajęć na studiach stacjonarnych co dwa tygodnie oraz relatywnie małej liczby zjazdów na studiach niestacjonarnych. Może to utrudniać realizację założonych efektów kształcenia.

Analiza planów studiów dla obu stopni studiów i realizowanych form kształcenia pozwala ocenić, że przypisane formy zajęć są dobrze dobrane do treści przedmiotów. W czasie spotkania z ZO PKA studenci dobrze ocenili dobór form zajęć, z zastrzeżeniem, że pojawiły się pojedyncze opinie dotyczące potrzeby zwiększenia wymiaru i treści zajęć o charakterze praktycznym.

Zasady indywidualizacji procesu kształcenia określone zostały w *Regulaminie studiów*. Przewidują one, że indywidualny plan studiów i program kształcenia (IPS) może być realizowany przez studentów po zaliczeniu co najmniej dwóch semestrów na studiach pierwszego stopnia bądź co najmniej jednego semestru na studiach drugiego stopnia. Zgodę na przyznanie IPS wydaje dyrektor instytutu biorąc pod uwagę średnią ocen z dotychczasowych studiów (co najmniej 4,51) oraz zdolności i osiągnięcia studenta. Dyrektor wyznacza także opiekuna studenta spośród nauczycieli akademickich mających stopień naukowy co najmniej doktora. Indywidualny program studiów realizowany przez studenta musi zapewniać osiągnięcie wszystkich efektów kształcenia określonych dla danego kierunku studiów. *Regulamin studiów* przewiduje także możliwość ubiegania się przez studentów o indywidualną organizację studiów, jeżeli posiadają wybitne osiągnięcia sportowe, samotnie wychowują dzieci, są osobami niepełnosprawnymi bądź dotkniętymi zdarzeniami losowymi. Szczegółowe zasady studiowania określa w tych przypadkach Rada Instytutu. Aktualnie na ocenianym kierunku studiów z indywidualnego planu studiów i programu kształcenia korzysta trzech studentów, a z indywidualnej organizacji studiów sześciu.

Możliwości indywidualizacji studiów dla wybitnych studentów poprzez indywidualny plan i program studiów pozwalają zmodyfikować plan i program nauczania w ramach kierunku i uwzględnić zainteresowania studenta. Decyzję o przyznaniu indywidualnego planu i programu studiów wydaje dyrektor Instytutu wyznaczając opiekuna naukowego. Indywidualny plan studiów pozwala również na ewentualne skrócenie toku studiów, w wyjątkowych sytuacjach nawet o dwa semestry.

Inną formą indywidualizacji studiów jest indywidualna organizacja toku studiów, która polega na realizowaniu obowiązującego na określonym kierunku lub specjalności planu studiów i programu nauczania ze zwolnieniem z uczestnictwa w zajęciach ze wszystkich lub z części przedmiotów. Taka forma jest dostępna m.in. dla osób z niepełnosprawnościami. Obie formy indywidualizacji kształcenia zostały pozytywnie ocenione przez studentów w czasie spotkania z Zespołem Oceniającym PKA, chociaż wśród uczestników spotkania nie było osób korzystających z tego uprawnienia.

Dodatkowo, studenci mogą rozszerzyć swoje studia o dodatkowe przedmioty, wnioskując do dyrektora instytutu. Studenci także pozytywnie odnieśli się do tego prawa, ale żaden z nich z niego nie korzystał, tłumacząc to brakiem zainteresowania i czasu.

Na podstawie analizy dokumentacji oraz przeprowadzonych dyskusji podczas wizytacji ZO PKA można uznać, że Uczelnia stworzyła możliwości indywidualizacji procesu kształcenia studentów wybitnie uzdolnionych oraz studentów znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej, a szczególnie niepełnosprawnych.

3.2)

Programy kształcenia na kierunku *zarządzanie* zostały opracowane dla obydwu poziomów studiów w kompletnym układzie obejmującym efekty kierunkowe, modułowe i szczegółowe. Dokumentacja programu studiów ocenianego kierunku zawiera także opisy treści kształcenia dla poszczególnych przedmiotów, określa formy zajęć i stosowane metody dydaktyczne.

Wyodrębnione w programie kształcenia moduły obejmują spójne merytorycznie grupy przedmiotów. Efekty przedmiotowe zostały prawidłowo odniesione do efektów modułowych oraz efektów kierunkowych. Efekty przedmiotowe znajdują odpowiednie oparcie w treściach programowych, dla których wskazano literaturę podstawową i uzupełniającą. Treści te są przedstawione w sposób odpowiednio szczegółowy i merytorycznie zgodne z kierunkiem studiów. Sylabusy przedmiotów podają także metody dydaktyczne stosowane w ramach poszczególnych form zajęć z danego przedmiotu. Metody te odpowiadają założonym celom i zadaniom kształcenia. Prowadzi to do konkluzji, że efekty kształcenia, treści programowe, formy i metody dydaktyczne tworzą w odniesieniu do ocenianego kierunku studiów w pełni spójną całość.

W ramach poprzedniej oceny jakości kształcenia przeprowadzonej przez Państwową Komisję Akredytacyjną w 2009 r. kierunek *zarządzanie* uzyskał ocenę pozytywną. W zakresie oceny objętej kryterium trzecim nie wskazano obszarów wymagających działań naprawczych. Jednak w samym raporcie sformułowano następujące uwagi w zakresie niniejszego kryterium:

- 1) specjalności nie są dostatecznie wyprofilowane pod względem programowym;
- 2) studenci mają ograniczone możliwości wyboru przedmiotów;
- 3) kształcenie oparte jest na tradycyjnych metodach nauczania, w tym wykładzie podawczym oraz ćwiczeniach w formie omawiania i sprawdzania wiedzy;
- 4) nie rozgraniczono indywidualnej organizacji studiów od indywidualnego toku studiów.

Przeprowadzona obecnie ocena jakości kształcenia na ocenianym kierunku wskazuje, że wymienione powyżej słabe strony zostały w znacznym stopniu wyeliminowane:

- Ad. 1) specjalności są odpowiednio wyprofilowane pod względem programowym i zgodne z kanonem wiedzy kierunku *zarządzanie*;
- Ad. 2) studenci mogą dokonywać nie tylko wyboru specjalności, ale także przedmiotów;
- Ad. 3) zajęcia prowadzone w formie wykładów mają relatywnie mały udział w strukturze programu kształcenia, wykorzystywane są metody prezentacji multimedialnej i inne sposoby unowocześnienia formy przekazu, natomiast w ramach ćwiczeń przygotowywane są projekty, prezentacje itp.;
- Ad. 4) w *Regulaminie studiów* nadal nie rozgraniczono jednoznacznie indywidualnej organizacji studiów od indywidualnego toku studiów.

Ocena końcowa 3 kryterium ogólnego w pełni
Syntetyczna ocena opisowa stopnia spełnienia kryteriów szczegółowych

3.1) Program kształcenia realizowany na studiach pierwszego i drugiego stopnia kierunku *zarządzanie* w PWSTE w Jarosławiu umożliwia osiągnięcie przyjętych w opisie sylwetek absolwenta założonych celów i efektów kształcenia. Umożliwia też osiągnięcie zakładanej struktury kwalifikacji absolwenta. System punktacji ECTS jest zgodny z przepisami ustalającymi wymagania w tym zakresie. Zapewniona została spójność programu i wymiaru praktyk studenckich, terminu ich realizacji oraz doboru miejsc, w których się odbywają z celami i efektami kształcenia określonymi dla praktyk. Wprowadzono system kontroli i zaliczania praktyk stwarzający możliwość weryfikacji nabycia przez studenta umiejętności praktycznych. W programie studiów zapewniono odpowiednią sekwencję przedmiotów i modułów. Stworzone zostały możliwości indywidualizacji procesu kształcenia studentów wybitnie uzdolnionych oraz studentów znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej, szczególnie niepełnosprawnych. Stworzono też możliwości łączenia kilku kierunków studiów. Organizacja zajęć jest w wielu przypadkach nadmiernie skoncentrowana, co wynika z organizowania części zajęć na studiach stacjonarnych co dwa tygodnie oraz relatywnie małej liczby zjazdów na studiach niestacjonarnych. Może to utrudniać realizację założonych efektów kształcenia.

Studenci pozytywnie oceniają program i wymiar praktyk, termin ich realizacji oraz dobór miejsc, w których się odbywają, a także cele i efekty kształcenia dla nich określone. System

weryfikacji osiągnięcia zakładanych efektów kształcenia, w opinii studentów, funkcjonuje w praktyce i pozwala sprawdzić, czy dany student nabył określone efekty kształcenia.

3.2) Efekty kształcenia, treści programowe, formy i metody dydaktyczne tworzą w programie kształcenia kierunku *zarządzanie* w pełni spójną całość. W ramach poprzedniej oceny jakości kształcenia nie wskazano obszarów wymagających działań naprawczych, natomiast uczelnia wyeliminowała pewne słabe strony programu zauważone podczas poprzedniej wizytacji.

Kryterium 4. Liczba i jakość kadry dydaktycznej a możliwość zagwarantowania realizacji celów edukacyjnych programu studiów

4.1)

Zajęcia dydaktyczne na studiach I i II stopnia kierunku *zarządzanie* prowadzi łącznie 22 pracowników, w tym: 2 profesorów oraz 8 doktorów habilitowanych, 12 doktorów. W grupie pracowników dydaktycznych sześć osób to pracownicy spoza minimum kadrowego, w tym jeden dr hab., dwóch doktorów i trzech magistrów). Wśród profesorów i doktorów habilitowanych znajdują się reprezentanci *nauk ekonomicznych* (8 osób) oraz *nauk matematycznych* (1 osoba) i *nauk humanistycznych* (1 osoba). Wśród doktorów prawie wszyscy posiadają stopnie naukowe w dziedzinie *nauk ekonomicznych* (11 osób), a jedna osoba to doktor *nauk prawnych*. Wśród osób prowadzących zajęcia dodatkowo występuje *magister filologii germańskiej* oraz dwóch magistrów *wychowania fizycznego*.

Liczba pracowników naukowo-dydaktycznych prowadzących zajęcia na kierunku *zarządzanie*, dla których Uczelnia stanowi podstawowe lub dodatkowe miejsce pracy oraz struktura ich kwalifikacji umożliwiają osiągnięcie założonych, przypisanych do obszaru *nauk społecznych* celów i efektów kształcenia na ocenianym kierunku.

4.2)

Analiza pod względem formalnym akt osób, które wchodzi w skład minimum kadrowego na kierunku *zarządzanie*, pozwala uznać, iż zostały **spełnione warunki** określone w cytowanym rozporządzeniu: minimum kadrowe dla studiów pierwszego stopnia na określonym kierunku studiów stanowi co najmniej trzech samodzielnych nauczycieli akademickich oraz co najmniej sześciu nauczycieli akademickich posiadających stopień naukowy doktora oraz **§15 ust. 1** – minimum kadrowe dla studiów drugiego stopnia na określonym kierunku studiów stanowi co najmniej sześciu samodzielnych nauczycieli akademickich oraz co najmniej sześciu nauczycieli akademickich posiadających stopień naukowy doktora, forma zatrudnienia i obciążenia **§13 ust. 1 i ust. 2** powyższego rozporządzenia.

Podczas weryfikacji teczek osobowych, w szczególności oświadczeń o wyrażeniu zgody na wliczenie do minimum kadrowego, stwierdzono, iż wszystkie osoby zgłoszone do minimum kadrowego spełniają warunki określone w **art. 112a** ustawy z dn. 27 lipca 2005 r. – *Prawo o szkolnictwie wyższym* (Dz. U. Nr 164, poz. 1365, z późn. zm.). Kwalifikacje nauczycieli akademickich potwierdzają odpowiednie dokumenty zawarte w ich teczkach osobowych. Deklarowane doświadczenie zawodowe nauczycieli znajduje odzwierciedlenie w dokumentacji – świadectwach pracy.

Warunek minimum kadrowego dla studiów I i II stopnia kierunku *zarządzanie* dla profilu ogólnoakademickiego, którego efekty usytuowano w obszarze *nauk społecznych* w dziedzinie *nauk ekonomicznych* w dyscyplinie *nauki o zarządzaniu* jest spełniony. Do minimum kadrowego kierunku można zaliczyć wskazane przez Uczelnię szesnaście osób, wśród których dziewięciu to samodzielni pracownicy naukowo-dydaktyczni siedem osób legitymuje się stopniem naukowym doktora, a ich dorobek naukowy związany jest z dyscypliną *nauki o zarządzaniu*, czyli dyscypliną, do której przypisano kierunkowe efekty kształcenia.

Kadra wchodząca w skład minimum kadrowego (16 osób) kierunku *zarządzanie* w PWSTE w Jarosławiu posiada dorobek naukowy z dziedziny *nauk ekonomicznych* w dyscyplinie *nauki o zarządzaniu*, co odpowiada zakładanym efektom kształcenia dla ocenianego kierunku

Skład minimum kadrowego na kierunku *zarządzanie* koordynowanego przez Instytut Ekonomii i Zarządzania PWSTE w Jarosławiu w perspektywie długookresowej jest w stabilny. Prawie wszystkie osoby wskazane do minimum kadrowego zatrudnione zostały w Uczelni na czas nieokreślony, a tylko dwie osoby – na czas określony do 30.09.2015 r.

Dla 13 osób wskazanych do minimum kadrowego Uczelnia jest podstawowym miejscem pracy, a jedynie dla 3 osób jest dodatkowym miejscem pracy.

Zgodnie z §29 rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 3 października 2014 r. w sprawie warunków prowadzenia studiów na określonym kierunku i poziomie kształcenia (Dz. U. z 2014 r., poz. 1370) uczelnia prowadząca kierunek studiów w obszarze *nauk społecznych* w dniu wejścia w życie ww. rozporządzenia (10 października 2014 r.) jest zobowiązana dostosować minimum kadrowe w zakresie proporcji liczby nauczycieli akademickich stanowiących minimum kadrowe do liczby studentów na danym kierunku studiów, do wymogów określonych w §17 ust. 1 pkt. 8 nowego rozporządzenia, do dnia 1 października 2015 roku.

Warunek dotyczący stosunku liczby nauczycieli akademickich, stanowiących minimum kadrowe dla kierunku *zarządzanie* do liczby studentów na tym kierunku jest spełniony i wynosi 1:22 (354 studentów na dzień 30 listopada 2014 r., 16 pracowników 16:354) - **spełnia wymagania** określone w §17 ust. 1 pkt. 3 cytowanego wyżej rozporządzenia z dnia 5 października 2011 r.

Poszczególne przedmioty na kierunku *zarządzanie* prowadzą specjaliści, których wiedza poparta jest dyplomami oraz dorobkiem publikacyjnym.

Liczba przedmiotów prowadzonych przez poszczególnych nauczycieli i ich obciążeń nie budzi zastrzeżeń, odpowiada generalnie potrzebom wynikającym z zakładanych efektów kształcenia.

W Uczelni nie są prowadzone zajęcia na odległość dla kierunku *zarządzanie*, chociaż potencjalnie taka możliwość istnieje według przyjętych wewnętrznych przepisów.

Załącznik nr 6 . Informacja o hospitowanych zajęciach i ich ocena

Zasadniczo ocena sposobu prowadzenia zajęć i przekazywanych w ich ramach treści zajęć jest pozytywna. Poziom hospitowanych zajęć dydaktycznych był zróżnicowany, ale generalnie nie budził istotniejszych zastrzeżeń. Wykłady były wspomagane prezentacjami multimedialnymi, a na zajęciach wykładowcy starali się aktywizować studentów. Sale wykładowe wyposażone były w odpowiednie urządzenia multimedialne i nagłaśniające.

4.3).

Istotnym elementem wewnętrznego systemu zapewnienia jakości kształcenia jest prowadzenie właściwej polityki kadrowej, w tym odpowiedni dobór nauczycieli akademickich prowadzących zajęcia na ocenianym kierunku studiów.

Zgodnie z *Raportem samooceny* Jednostka kładzie szczególny nacisk na pozyskanie własnej kadry. Jako pozytywny efekt prowadzonej polityki kadrowej można wskazać, iż obecnie Uczelnia jest podstawowym miejscem pracy dla 13 osób wskazanych do minimum kadrowego, a jedynie dla 3 osób stanowi dodatkowe miejsce pracy.

Większość nauczycieli zatrudniona jest w PWSTE w Jarosławiu jako podstawowym miejscu pracy. Zapewnia to pełne wykorzystanie wiedzy i kwalifikacji nauczycieli akademickich w realizacji programu kształcenia. Stwierdza się, iż podstawą doboru kadry jest pozytywna ocena zgodności profilu naukowego z dziedziną i dyscypliną, w jakiej kształci PWSTE w Jarosławiu.

W trakcie wizytacji problemy możliwości rozwoju kariery pracowników naukowo-dydaktycznych były przedmiotem dyskusji członków Zespołu Oceniającego PKA z władzami

Uczelni i Wydziału. W trakcie tych dyskusji potwierdzono, iż rozwój pracowników jest wspierany poprzez dofinansowywanie badań naukowych pozwalających na doskonalenie treści kształcenia i modyfikacje programów ocenianego kierunku studiów. Działalność kadry naukowo-dydaktycznej jest wspierana poprzez finansowanie udziału pracowników w konferencjach naukowych oraz organizowanie i współfinansowanie konferencji naukowych z udziałem pracowników Instytutu. W ostatnich pięciu latach trzech pracowników dydaktycznych, zatrudnionych na podstawowym miejscu pracy w PWSTE w Jarosławiu na kierunku *zarządzanie*, otrzymało stopień naukowy doktora. Jest to efekt wdrożenia w 2009 r. programu Asystent. Finansowane są również wydawnictwa uczelniane, w których publikowane są artykuły naukowe pracowników (Wydawnictwo Uczelni – Zeszyty Naukowe PWSTE w Jarosławiu).

Podczas wizytacji Zespołu Oceniającego PKA w spotkaniu z pracownikami dydaktycznymi prowadzącymi zajęcia na kierunku *zarządzanie* uczestniczyło 28 nauczycieli akademickich prowadzących zajęcia dydaktyczne na tym kierunku. Przewodnicząca przedstawiła skład ZO i jego zadania. Dyskutowano o wielu problemach, a spotkanie rozpoczęto od sformułowanego przez Przewodniczącą ZO pytania o opinie na temat efektów kształcenia w kontekście problemów występujących przy tworzeniu II stopnia studiów. Stwierdzono, że KRK pozwoliły na doprecyzowanie zadań, w szczególności pozwoliły poszerzać formy dydaktyczne tak, aby udoskonalać kształcenie umiejętności. Pozwoliło to na zlecanie nowych zadań młodszym pracownikom dydaktycznym.

Następnie podniesiono kwestie dotyczące warunków pracy i studiowania w Uczelni. Dyskutowano o zwiększonej samodzielności pracy w Zakładach, o zmieniających się rolach w strukturach zarządzania Instytutem. Wiele miejsca poświęcono podczas dyskusji problemom wizji kształcenia w profilu ogólnoakademickim na kierunku *zarządzanie*. Podjęto także wątek potrzeby kładzenia większego nacisku na kształcenie praktycznych umiejętności absolwentów – chociaż już teraz program studiów zawiera takie efekty – i związane z tym ewentualne przesunięcie kierunku *zarządzanie* w Uczelni na praktyczny profil kształcenia.

Dyskutowano także perspektywy rozwoju kierunku, rozwoju badań oraz niezbędnego wsparcia dla rozwoju naukowego. Wskazano na zrealizowane projekty naukowe i na nowe kierunki działań, takie jak współpraca transgraniczna oraz współpraca z uczelniami na Ukrainie. Pojawił się wątek stabilności zatrudnienia, w szczególności uwarunkowania związane z utrzymaniem młodych pracowników na etacie. Pracownicy podkreślali, że na poziomie Instytutu zapewniono dobre warunki do współpracy, jednocześnie w Uczelni brak mechanizmu kierowania funduszu na badania bezpośrednio do Instytutu. Przedstawiono założenia zakończonego i wysoko cenionego przez pracowników programu Asystent, który miał na celu promowanie rozwoju naukowego najmłodszych pracowników poprzez obniżenie pensum i fundowanie stypendium (5 osób). Program Asystent charakteryzował się szybkością działania i elastycznością.

Pracownicy wskazali na możliwości zewnętrznego wsparcia finansowania badań przez podmioty gospodarcze regionu i miasta. Pozytywnie oceniają nowo utworzoną ścieżkę *nauka dla biznesu- biznes dla nauki*, jaką wspiera działalność Rady Biznesu PWSTE w Jarosławiu.

Podejmując temat perspektyw rozwoju kierunku *zarządzanie* wskazano jednak utrzymanie kształcenia w profilu ogólnoakademickim z naciskiem na wykorzystanie funkcjonowania Uczelni w euroregionie podkarpackim i możliwości umiędzynarodowienia studiów. Celem jest utworzenie centrum badawczo-szkoleniowego z wykorzystaniem istniejącej bazy dla pracowników oraz przyjaznego klimatu pracy.

W stosunku do stanu liczbowego i struktury kadry dydaktycznej w listopadzie 2008 roku, kiedy odbyła się pierwsza ocena jakości kształcenia na I stopniu kierunku *zarządzanie*, nastąpiły duże zmiany w składzie minimum kadrowego ocenianego kierunku. Zatrudniono dodatkowe osoby tak, aby utworzyć minimum dla studiów II stopnia kierunku *zarządzanie*. Kadra ma stabilne zatrudnienie na pierwszym etacie, poza trzema osobami.

Załącznik nr 5 - Nauczyciele akademicki realizujący zajęcia dydaktyczne na ocenianym kierunku studiów, w tym stanowiący minimum kadrowe

Ocena końcowa 4 kryterium ogólnego w pełni
Syntetyczna ocena opisowa stopnia spełnienia kryteriów szczegółowych

4.1) Liczba i struktura kwalifikacji osób prowadzących zajęcia na ocenianym kierunku studiów I stopnia oraz studiów II stopniu w zasadzie odpowiada potrzebom wynikającym z zakładanych efektów kształcenia dla kierunku *zarządzanie*.

4.2) Generalnie obsada zajęć dydaktycznych jest prawidłowa. Prawne wymogi związane z minimum kadrowym niezbędnym do prowadzenia kierunku studiów *zarządzanie* na poziomie I stopnia oraz II stopnia są spełnione.

4.3) Politykę kadrową oraz działania wspierające rozwój naukowy kadry dydaktycznej można ocenić pozytywnie. Efektem prowadzonej polityki kadrowej w Uczelni jest, że już obecnie na pierwszym etapie w minimum kadrowym jest 13 pracowników. Uczelnia stosuje również szereg narzędzi, które mają na celu wsparcie rozwoju naukowego pracowników - dofinansowywanie udziału pracowników w konferencjach naukowych, możliwości publikacji w Wydawnictwie Uczelni, pomoc organizacyjna i finansowa w zdobywaniu stopnia naukowego doktora (program Asystent).

Kryterium 5. Infrastruktura dydaktyczna i naukowa, którą dysponuje jednostka a możliwość realizacji zakładanych efektów kształcenia oraz prowadzonych badań naukowych

PWSTE w Jarosławiu zapewnia bazę dydaktyczną niezbędną do osiągnięcia końcowych efektów kształcenia na kierunku *zarządzanie* także uwzględniającą potrzeby osób niepełnosprawnych. Uczelnia posiada kilka budynków, których powierzchnia użytkowa wynosi 20,1 tys.², gdzie dysponuje 21 salami wykładowymi, 38 salami ćwiczeniowymi, 13 pracowniami komputerowymi, salą multimedialną, 14 salami laboratoryjnymi, 3 pracowniami umiejętności oraz halą sportową, Centrum Rekreacyjno-Rehabilitacyjnym, Biblioteką, a także dwoma Domami Studenckimi. Uczelnia jest właścicielem budynków – podczas wizytacji przedstawiono stosowne akty własności.

Instytut Ekonomii i Zarządzania (Sekretariat, Dziekanat oraz Zakłady) usytuowany jest na terenie Miasteczka Akademickiego przy ul. Czarnieckiego 16. Powierzchnia użytkowa budynku Instytutu EiZ obejmuje 574,9 m². W ramach Instytutu funkcjonują cztery Zakłady: Rachunkowości i Finansów, Organizacji i Zarządzania, Ekonomii i Gospodarki Nieruchomościami, Zarządzania Bezpieczeństwem Wewnętrznym. Wszystkie sale dydaktyczne wyposażone są w pomoce naukowe, m.in.: instalacje nagłaśniające (w salach wykładowych), rzutniki pisma, wideoprojektory, rzutniki multimedialne z zestawami komputerowymi oraz bezprzewodową sieć Internetową.

Biorąc pod uwagę wymogi wynikające z zakładanych efektów kształcenia na kierunku *zarządzanie* oraz obecną liczbę studentów można jednoznacznie stwierdzić, iż liczba, wielkość oraz podstawowe wyposażenie sal dydaktycznych odpowiadają potrzebom kształcenia na ocenianym kierunku.

Zasoby literatury (książki i czasopisma) gromadzone są w bibliotece uczelnianej, będącej ogólnouczelnianą jednostką organizacyjną, która posiada obecnie ponad 42 200 woluminów. Księgozbiór obejmuje aktualne pozycje literatury podstawowej i uzupełniającej, które mogą być wykorzystane w trakcie prowadzenia zajęć i przygotowywania prac dyplomowych na kierunku *zarządzanie*. W dostępie dla studentów jest około 4 tys. pozycji z zakresu dyscypliny *nauki o zarządzaniu*, w tym 400 pozycji w wolnym dostępie w czytelni. Ponadto czytelnicy mają możliwość skorzystania z programu komputerowego GEONET (10 stanowisk) i LEGALIS (1

stanowisko). Biblioteka bezpłatnie udostępnia wszystkim studentom i nauczycielom akademickim elektroniczne wersje wiodących pism fachowych: *Miesięcznik Finansowy BANK*, *Europejski Doradca Samorządowy*, *Nowoczesny Bank Spółdzielczy*, *Finansowanie Nieruchomości*, *Kurier Finansowy* w ramach programu Związku Banków Polskich pt. „Bankowość - Finanse - Samorząd – Wiedza on-line”. Biblioteka posiada również dostęp do elektronicznych baz czasopism i książek w ramach Wirtualnej Biblioteki Nauki (dostęp z komputerów Uczelni) bazy: Elsevier, Springer, Willey-Blackwell, Nature, Web of Knowledge, Springer, EBSCO, Science, SCOPUS.

Studenci mogą też korzystać z bieżącej prenumeraty kilku czasopism w wersji tradycyjnej (9 tytułów) m.in. *Ekonomista*, *Rachunkowość*, *Bank i Kredyt*. Warto zwrócić uwagę na ofertę elektronicznych czasopism m.in. baz w ramach Wirtualnej Biblioteki Nauki, e-Publikacji Nauki Polskiej, Federacji Bibliotek Cyfrowych, które oferują dostęp do wielu, artykułów lub ich streszczeń.

Kampus Uczelni zlokalizowany jest w centrum Jarosławia w pobliżu dworca kolejowego na terenie starych koszar wojskowych. Studenci nie mają problemu z dostępem do podstawowych usług, które są oferowane na terenie kampusu: ksero, punkty gastronomiczne. Na Uczelni zlokalizowane są również miejsca rekreacyjno-wypoczynkowe, w których studenci mogą odpocząć i poczekać na kolejne zajęcia, przykładowo w bibliotece.

W trakcie spotkania z ZO PKA studenci nie zgłaszali uwag do jakości sal dydaktycznych i ich wyposażenia. Sprzęt w pracowniach (najczęściej komputery ze względu na charakter kierunku *zarządzanie*) był w ich ocenie nowoczesny i w liczbie zapewniającej komfortową pracę. Zdaniem studentów, korzystanie ze sprzętu odbywa się wyłącznie samodzielnie, a nie w większych grupach. Wielkość sal dydaktycznych jest odpowiednia do wielkości grupy – zajęcia odbywają się w komfortowych warunkach i nie zdarzają się problemy w tym zakresie.

Biblioteka zlokalizowana jest w zmodernizowanym budynku na terenie kampusu. W jej skład wchodzi kilka agend, w tym: wypożyczalnia, czytelnia ogólna, czytelnia czasopism, wypożyczalnia międzybiblioteczna i informacja naukowa. Wyposażenie biblioteki, w szczególności czytelnia zasługuje na wysoką ocenę. W bibliotece znajduje się duża liczba stanowisk do pracy dla studentów. Biblioteka prowadzi, w porozumieniu z nauczycielami, monitoring literatury polecanej w sylabusach przedmiotów – nauczyciele mają obowiązek zgłoszenia potrzeb na podstawie których biblioteka dokonuje zakupów. Studenci dodatkowo mają możliwość sugerowania pewnych zakupów, poprzez swoje indywidualne konto w systemie biblioteki. Podczas spotkania z członkiem PKA studenci nie zgłaszali uwag do funkcjonowania biblioteki, ocenili ją jako dobrą. Każdy ze studentów może wypożyczyć 5 książek równocześnie, ale w ostatnim roku studiów ta liczba może być zwiększona do 10 w związku z przygotowaniem pracy dyplomowej. Biblioteka posiada także zasoby w formie elektronicznej, do których student posiada dostęp przez zalogowanie się do swojego indywidualnego konta. Są to m.in. bazy specjalistyczne związane z ekonomią.

Kierunek *zarządzanie* w PWSTE w Jarosławiu realizowany jest w profilu ogólnoakademickim. Zajęcia o charakterze praktycznym realizowane poza Uczelnią mają jedynie charakter uzupełniający, ale istotny dla wykształcenia właściwej sylwetki absolwenta kierunku. W programie studiów zakłada się obowiązkowe praktyki studenckie (pierwszy stopień 6 punktów ECTS i drugi stopień 4 punkty ECTS). Uczelnia dba o właściwy dobór instytucji, w których przeprowadzane są praktyki, co zasługuje na pozytywną ocenę. Ze względu na położenie geograficzne wybór instytucji, w których studenci odbywają praktyki jest ograniczony, są to głównie banki, urzędy administracji publicznej, ale także prywatne przedsiębiorstwa.

Budynki dydaktyczne w różnym stopniu są przygotowane do komunikacji dla osób niepełnosprawnych. Biblioteka posiada windę, niektóre budynki mają platformę służącą do transportu osób niepełnosprawnych. Budynki mniejsze w tym budynek, w którym mieści się Instytut Ekonomii i Zarządzania nie są w pełni dostosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych. Budynek Instytutu Ekonomii i Zarządzania jest częściowo przystosowany do potrzeb osób niepełnosprawnych ruchowo – przy wejściach zostały zainstalowane pochylnie, ale nie ma windy

(budynek jest jednopiętrowy) – podobny problem został zauważony także w innych budynkach uczelni (przykładowo Instytutu Nauk o Zdrowiu). Toaleta dla osób niepełnosprawnych w Budynku Instytutu Ekonomii i Zarządzania, pomimo oznaczenia, jest w rzeczywistości przeznaczona na pomieszczenie składowania środków czystości oraz dla pracowników technicznych obsługujących budynek.

Biblioteka jest dobrze przygotowana do potrzeb osób niepełnosprawnych. Jej siedziba znajduje się w nowocześnie wyposażonym budynku, posiada szereg udogodnień dla osób z niepełnosprawnościami ruchowymi, takich jak: pochylnie, windy czy specjalne toalety. Na wyposażeniu biblioteki nie ma urządzeń dla osób z innymi niepełnosprawnościami, przykładowo powiększalników dla osób słabowidzących lub specjalnie przystosowanych stanowisk pracy, ale według zapewnień Dyrekcji Biblioteki problem jest znany i obecnie ustalane są szczegóły zakupu takich urządzeń.

Działania podejmowane w Uczelni od roku 2009 na rzecz rozszerzenia zbiorów bibliotecznych oraz podniesienia jakości wyposażenia sal dydaktycznych można ocenić pozytywnie. W stosunku do tego kryterium podczas poprzedniej akredytacji nie sformułowano istotnych zastrzeżeń.

Ocena końcowa 5 kryterium ogólnego *w pełni*
Syntetyczna ocena opisowa stopnia spełnienia kryterium szczegółowego

Uwzględniając wymogi wynikające z zakładanych efektów kształcenia na kierunku zarządzanie oraz aktualną liczbę studentów można jednoznacznie stwierdzić, iż liczba, wielkość oraz podstawowe wyposażenie sal dydaktycznych odpowiadają potrzebom kształcenia na ocenianym kierunku. Instytut zapewnia studentom odpowiednią liczbę miejsc w salach dydaktycznych. Dbą też o poprawność doboru instytucji, w których studenci odbywają praktyki. Budynki Uczelni zostały w części dostosowane do potrzeb studentów niepełnosprawnych. Zbiory biblioteki są systematycznie poszerzane poprzez zakupy aktualnych podręczników, których tytuły zgłaszają prowadzący poszczególne przedmioty. Również studenci mogą zgłaszać potrzeby zapewnienia dostępu do publikacji potrzebnych podczas przygotowywania prac dyplomowych. Studenci wysoko oceniają organizację pracy oraz dostępność do literatury. W ocenie studentów Uczelnia zapewnia bazę materialną, niezbędną do osiągnięcia końcowych efektów kształcenia na ocenianym kierunku studiów, w tym także znacząco uwzględniającą potrzeby osób niepełnosprawnych.

Kryterium 6. Badania naukowe prowadzone przez jednostkę w zakresie obszaru/obszarów kształcenia, do którego został przyporządkowany oceniany kierunek studiów

Kierunek *zarządzanie* jest kierunkiem osadzonym w dyscyplinie *nauki o zarządzaniu*, ale problematyka badań przedstawionych w *Raporcie Samooceny* często mieści się zarówno w dyscyplinach *ekonomia* i *finanse*. Badania są tematycznie rozproszone. Dotyczą tematyki związanej często z dyscypliną *ekonomia*, obejmują również zagadnienia mieszczące się w dyscyplinie *finanse*. Zeszyty Naukowe *Współczesne problemy zarządzania* często nie obejmują problemów zarządzania, publikacje w większości dotyczą dyscypliny *ekonomia*, a także prace mieszczące się w dyscyplinie *finanse*. Przedstawiona lista publikacji ma analogiczną strukturę. Niestety, dorobek z zakresu dyscypliny *nauki o zarządzaniu* jest słabo udokumentowany. Należałoby rozszerzyć usytuowanie kierunkowych efektów kształcenia w dyscyplinach *finanse* i *ekonomia* (pozostaje dziedzina *nauki ekonomiczne*), tak aby pokrycie tematów badawczych było zgodne z matrycą efektów kształcenia. Pracownicy Uczelni prowadzili badania finansowane ze źródeł wewnętrznych i zewnętrznych (dwa granty ministerialne). W latach 2010-2015 realizowano następujące tematy badawcze w powiązaniu z efektami kształcenia w dziedzinie *nauk ekonomicznych*:

- Zarządzanie jakością usług edukacyjnych,
- Identyfikacja stanu i poziomu zróżnicowania etnocentryzmu konsumenckiego w krajach Euroregionu Karpackiego – porównanie międzynarodowe,
- Kapitał intelektualny dźwignią zysku w organizacjach opartych na wiedzy,
- Model optymalizacji doskonalenia zasobów ludzkich w kontekście jakości funkcjonowania organizacji,
- Model optymalizacji doskonalenia zasobów ludzkich w kontekście jakości funkcjonowania organizacji 2013-2016 (wniosek nr N N115 323538 złożony do MNiSW).

Instytut Ekonomii i Zarządzania zorganizował wiele konferencji i seminariów naukowych o zasięgu krajowym i międzynarodowym. Prowadzone w Instytucie badania są ściśle powiązane z uzyskiwaniem stopni naukowych doktora. W Instytucie działają studenckie koła naukowe – Focus, Kapitał i Bezpieczeństwa wewnętrznego, których członkowie – studenci, włączani są w prace naukowo-badawcze i organizacyjne jednostki. Członkowie Kół naukowych zorganizowali m.in.: *Forum Przedsiębiorczości* (dwie edycje), konferencje: *Działalność zawodowa i uwarunkowania rozwoju rynku nieruchomości w Polsce*, *Droga do samodzielności finansowej*, *Rynek nieruchomości jako obszar działalności: pośrednika, zarządcy, doradcy i inwestora* oraz warsztaty *Jak odnaleźć się na rynku pracy*, *Autoprezentacja* i konkursy: *Wygraj płatny staż w Lear Corporation*, *Jestem przedsiębiorczy*. Jednostka nie przedstawiła listy publikacji z udziałem studentów z ostatnich lat.

Wyniki badań prowadzonych przez pracowników naukowo-dydaktycznych są wykorzystywane w procesie dydaktycznym do uzupełniania i pogłębiania treści przedmiotów oraz udoskonalania procesu kształcenia.

Zgodnie z informacjami uzyskanymi w trakcie wizytacji, studenci mają możliwości uczestniczenia w pracach naukowych prowadzonych przez Uczelnię i z nich korzystają. Przejawia się to udziałem studentów w przygotowywaniu nielicznych publikacji wspólnie z pracownikami naukowymi, co zostało udokumentowane zestawieniem prac, które głównie miały charakter materiałów pokonferencyjnych lub monografii.

Studenci mają także możliwość prowadzenia działalności naukowej w kołach naukowych, ale ich rola ogranicza się niemal wyłącznie do udziału w konferencjach z przygotowanymi referatami lub współorganizowania studenckich konferencji naukowych. Studenci w kołach naukowych dotychczas właściwie nie przeprowadzają badań, chociaż w trakcie spotkania ich przedstawiciele nie wykluczyli tego w przyszłości. Wobec realizacji ogólnoakademickiego profilu kształcenia dla studiów magisterskich działalność naukowa studentów we współpracy z pracownikami naukowymi Instytutu będzie musiała być rozszerzona.

W czasie spotkania z Zespołem Oceniającym PKA studenci stwierdzili, że nauczyciele przedstawiają w trakcie zajęć wyniki własnych badań związanych z przedmiotem, chociaż w ich ocenie nie zdarza się to często. Jeden ze studentów był w stanie podać konkretny przedmiot i nauczyciela stosującego taką praktykę, inni uczestnicy spotkania nie byli w stanie podać żadnych innych przykładów. Studenci stwierdzili też, że otrzymaliby pomoc, gdyby wyrażali chęć uczestniczenia w badaniach naukowych prowadzonych przez pracowników naukowych Instytutu. Żaden z obecnych studentów nie brał jednak w nich udziału, nie potrafił też wskazać przykładu innych studentów, którzy korzystaliby z takiej formy współpracy. Tłumaczyli ten fakt brakiem zainteresowania taką formą aktywności. Instytut powinien rozważyć zaproponowanie mechanizmów zwiększenia aktywności naukowej studentów i ich współpracy badawczej z pracownikami naukowo-dydaktycznymi, jeżeli będzie utrzymywał ogólnoakademicki profil kształcenia ocenianego kierunku studiów magisterskich.

W procesie doskonalenia kształcenia na kierunku *zarządzanie* władze Instytutu priorytetowo traktują współpracę z innymi jednostkami dydaktycznymi przywiązując dużą wagę do współpracy zarówno z uczelniami krajowymi, jak i zagranicznymi. W ramach realizacji współpracy z uczelniami zagranicznymi odbywają się wykłady, szkolenia, konferencje, wymiana pracowników i studentów ramach np. Letniej Szkoły. Uczelnia organizuje również Szkołę Języka Polskiego. Podczas dwukrotnej organizacji zajęć, uczestnikami była grupa pracowników uczelni z Odessy.

Obecna sytuacja polityczna uniemożliwiła organizację wymiany studentów z uczelniami ukraińskimi..

Współpraca naukowa PWSTE w Jarosławiu prowadzona jest z Uniwersytetem Ekonomicznym w Krakowie, Krakowską Szkołą Biznesu, Politechniką Krakowską, Uniwersytetem Rzeszowskim, Uniwersytetem Technologiczno-Humanistycznym w Radomiu oraz Wyższą Szkołą Biznesu w Nowym Sączu.

Wpływ współpracy naukowej z partnerskimi uczelniami krajowymi na opracowywanie programów studiów można ocenić pozytywnie. Dodatkowo Uczelnie partnerskie udostępniają bazę laboratoryjną, informatyczną przy realizacji wspólnych prac naukowo-badawczych.

W odniesieniu do badań naukowych podczas poprzedniej wizytacji w roku 2008 akredytacja dotyczyła oceny pierwszego stopnia studiów i nie sformułowano żadnych uwag.

Ocena końcowa 6 kryterium ogólnego w pełni Syntetyczna ocena opisowa stopnia spełnienia kryterium szczegółowego

Uczelnia prowadzi projekty badawcze, których tematyka bezpośrednio lub pośrednio wspomaga proces dydaktyczny na I i II stopniu studiów kierunku *zarządzanie*.

Badania naukowe są tematycznie rozproszone. Dotyczą tematyki związanej w znaczącej części z dyscypliną *ekonomia*, jak również prace obejmujące zagadnienia mieszczące się dyscyplinie *finanse*. Należy położyć większy nacisk na badania w dyscyplinie *nauki o zarządzaniu*.

Studenci w niewielkim stopniu uczestniczą w badaniach naukowych prowadzonych w jednostce. Jednocześnie należy podkreślić, że Uczelnia stwarza studentom możliwość uczestnictwa w badaniach naukowych oraz zdobycia wiedzy i umiejętności przydatnych w pracy naukowo-badawczej. Wskazane jest podjęcie działań zachęcających studentów – szczególnie studiów drugiego stopnia – do współuczestnictwa w projektach badawczych realizowanych wspólnie z pracownikami Uczelni.

Kryterium 7. Wsparcie studentów w procesie uczenia się zapewniane przez Uczelnię

7.1)

Warunki i tryb rekrutacji na studia wyższe w PWSTE w Jarosławiu określa Senat Uczelni. W roku akademickim 2014/2015 rekrutacja prowadzona była w oparciu o Uchwałę 1/V/13 z dnia 29 maja 2013 r. w sprawie warunków i trybu rekrutacji na pierwszy rok studiów stacjonarnych, niestacjonarnych w roku akademickim 2014/2015, Uchwałę nr 1/VIII/13 z dnia 7 sierpnia 2013 r. w sprawie reasumpcji uchwał rekrutacyjnych z lat 2012 i 2013 oraz Zarządzenie nr 39/2014 Rektora z dnia 23 kwietnia 2014 r. w sprawie trybu działania i zadań Uczelnianej Komisji Rekrutacyjnej, Instytutowej Komisji Rekrutacyjnej oraz Punktu Rekrutacyjnego.

Przyjęcia kandydatów na studia pierwszego stopnia odbywają się na podstawie konkursu świadectw maturalnych. Warunkiem ubiegania się o przyjęcie na studia jest posiadanie pozytywnej oceny przynajmniej z dwóch przedmiotów uwzględnionych w procedurze rekrutacyjnej. W trakcie rekrutacji na studia pierwszego stopnia kierunek *zarządzanie* bierze się pod uwagę oceny z następujących przedmiotów: *języka polskiego, języka obcego* wskazanego przez kandydata oraz jednego z przedmiotów spośród: *matematyka, geografia, historia, informatyka, fizyka, nauka o społeczeństwie*. Suma punktów kwalifikacyjnych wynikająca z przeliczenia ocen służy do ustalenia rankingu kandydatów. Warunkiem przyjęcia na studia jest uzyskanie co najmniej 30 punktów. Uchwała określa również zasady przyjęć na studia cudzoziemców. Są one zgodne z obowiązującymi przepisami prawnymi w Polsce, a w szczególności określają wymagania odnoszące się do dokumentów ukończenia szkoły upoważniającej do ubiegania się o przyjęcie na

studia. Postępowanie kwalifikacyjne prowadzi Instytutowa Komisja Rekrutacyjna, a postępowanie odwoławcze Uczelniana Komisja Rekrutacyjna.

Warunkiem przyjęcia na studia drugiego stopnia jest ukończenie studiów wyższych. Podstawą kwalifikacji jest średnia ocen uzyskanych z poprzednio odbytych studiów, zgodność lub podobieństwo ukończonych studiów pierwszego stopnia z kierunkiem *zarządzanie*.

Zgodnie z algorytmem rekrutacyjnym przedstawionym w *Raporcie samooceny*, zgodność lub podobieństwo ukończonych studiów I stopnia jest punktowana (podobieństwo – 1 punkt, zgodność – 2 punkty). Biorąc pod uwagę dodatkowy mnożnik za punkty dodatkowe (100), oznacza to, że kandydat otrzymuje premię 200 z tytułu ukończenia kierunku *zarządzanie* na I stopniu. Przy maksymalnej ilości punktów wynoszącej 700 jest to bardzo istotny składnik algorytmu, ograniczający studentów z innych kierunków, a tym samym zasadę równych szans.

Suma uzyskanych punktów decyduje o miejscu na liście rankingowej kandydatów. Postępowanie kwalifikacyjne prowadzi Instytutowa Komisja Rekrutacyjna, a odwoławcze Uczelniana Komisja Rekrutacyjna.

Podstawą odwołania kandydatów na pierwszy i drugi stopień studiów może być jedynie wskazanie naruszenia warunków i trybu rekrutacji na studia.

Zasady rekrutacji na oceniany kierunek umożliwiają dobór kandydatów w oparciu o posiadaną wiedzę i umiejętności niezbędne do uzyskania w procesie kształcenia zakładanych efektów kształcenia. Zasady te nie zawierają regulacji dyskryminujących jakieś grupy kandydatów. Wielkość rekrutacji jest dostosowana do potencjału dydaktycznego jednostki i warunków zapewniających wystarczająco wysoką jakość kształcenia.

W czasie spotkania z Zespołem Oceniającym PKA studenci pozytywnie ocenili przebieg procesu rekrutacyjnego i potwierdzili, że wymogi rekrutacyjne i równość szans kandydatów nie budzą zastrzeżeń. Dobrze ocenili też sam przebieg rekrutacji i wybór przedmiotów maturalnych w postępowaniu rekrutacyjnym. W ich ocenie system jest przejrzysty. Stwierdzili również, że liczba rekrutowanych studentów odpowiada potencjałowi Jednostki.

Informacje o rekrutacji na kierunek *zarządzanie* są dostępne na stronie internetowej Uczelni. Strona jest dostępna w wersji polskiej i angielskojęzycznej i przejrzysta dla kandydatów, a korzystanie z niej jest łatwe.

7.2)

W kartach przedmiotów określony został całkowity nakład pracy studenta potrzebny do osiągnięcia założonych efektów kształcenia. Obejmuje on takie elementy, jak: udział studenta w zajęciach kontaktowych (wykładach i ćwiczeniach), przygotowanie do ćwiczeń w oparciu o wskazaną literaturę, udział w konsultacjach z wiązanych z przygotowaniem do zajęć, wykonywanie projektów i innych zleconych zadań, przygotowanie do sprawdzianów i egzaminów przewidzianych dla danego przedmiotu. Kalkulacje nakładu i czasu pracy zostały opracowane odrębnie dla studiów stacjonarnych i niestacjonarnych. Przewidują one taką samą łączną liczbę godzin niezbędnych do osiągnięcia założonych efektów kształcenia, ale różnią się do pewnego stopnia ich strukturą. Dla studiów niestacjonarnych ze względu na mniejszą liczbę godzin kontaktowych przewidziana jest większa liczba godzin pracy własnej. Czas pracy założony do osiągnięcia efektów kształcenia przeliczany jest na punkty ECTS w relacji 25-30 godzin pracy = 1 punkt.

Kalkulacje nakładu pracy i czasu niezbędnego do osiągnięcia zakładanych efektów kształcenia zostały sporządzone dla ocenianego kierunku studiów w sposób prawidłowy.

W czasie spotkania z Zespołem Oceniającym PKA studenci kierunku dobrze ocenili przypisanie punktów ECTS do poszczególnych przedmiotów. W większości byli świadomi celu stosowania systemu ECTS, trafnie wskazując na porównywanie i przenoszenie zaliczonych zajęć oraz mierzenie przeciętnego nakładu pracy studenta koniecznego do realizacji przedmiotu. Cenną inicjatywą ze strony Kierownictwa Jednostki jest badanie dotyczące poprawności przypisania punktów – studenci zostali poproszeni o wypełnienie ankiety i zostali także zaproszeni na spotkanie poświęcone tej kwestii.

Na studiach pierwszego stopnia studenci, w zależności od specjalności, zdają w trakcie sześciu semestrów zajęć od 19. do 21. egzaminów. Egzaminami objęte są wszystkie przedmioty podstawowe, 8. z 10. przedmiotów kierunkowych, a także od 3. do 5. przedmiotów specjalnościowych oraz język obcy.

Natomiast na studiach drugiego stopnia w programie studiów czterech semestrów zajęć, w zależności od specjalności student zdaje od 10. do 11 egzaminów. Objęte są nimi wszystkie przedmioty podstawowe i kierunkowe, jeden przedmiot specjalizacyjny oraz język obcy. Taka liczba i przyporządkowanie egzaminów do przedmiotów są prawidłowe i są odpowiednio powiązane z realizacją efektów kształcenia związanych z podstawową grupą przedmiotów. Egzaminami są dość równomiernie rozmieszczone pomiędzy semestry co sprzyja systematyczności uczenia się. Przedmioty, które nie kończą się egzaminem wymagają zaliczenia na stopień. Przedmiotem oceny jest aktywność na zajęciach, kolokwia, projekty, inne prace przejściowe, zaliczenie końcowe. Karty przedmiotów określają wymagania i formy sprawdzianów oraz informują o warunkach przyjętych dla uzyskania określonej oceny.

W ramach ostatniej sesji egzaminacyjnej struktura ocen była następująca: oceny *bardzo dobry* - 39 %, oceny *dobry plus* - 15 %, oceny *dobry* - 19 %, oceny *dostateczny plus* - 12 %, oceny *dostateczny* - 14 %, oceny *niedostateczny* - 1 %. Taki rozkład ocen wskazuje na występowanie zjawiska silnego ich zawyżania. Także na egzaminie dyplomowym oceny należy uznać za zawyżone: wystawiono 29 % ocen *bardzo dobry*, 31 % ocen *dobry plus* i 40 % ocen *dobry*. Innych ocen nie było.

System oceny osiągnięć studentów stosowany na ocenianym kierunku studiów jest zorientowany na proces uczenia się, zapewnia przejrzystość i obiektywizm formułowania ocen, a wymagania w nim określone są wystandaryzowane. Jednak ostateczne oceny z przedmiotów oraz z egzaminu dyplomowego są zawyżane.

Zasady oceny efektów kształcenia (zasady zaliczania przedmiotów) są określone w Regulaminie studiów w PWSTE z 2014 roku, który określa zasady zaliczania przedmiotu, roku studiów oraz ukończenia studiów. Zgodnie z nim prowadzący zajęcia określa zasady zaliczenia przedmiotu oraz ustala terminów zaliczeń i egzaminów zajęcia nie później niż dwa tygodnie przed początkiem sesji egzaminacyjnych i po uzgodnieniu z dyrektorem Instytutu. Regulamin określa również zasady związane z egzaminami i zaliczeniami poprawkowymi oraz przeprowadzaniem egzaminów i zaliczeń komisyjnych, nie wskazując w jakich przypadkach student jest do nich dopuszczany. Studenci w trakcie spotkania z Zespołem Oceniającym PKA potwierdzili przestrzeganie tych regulacji. Analiza zapisów Regulaminu pozwala stwierdzić, że zawiera on standardowe wymagania wspomagające przejrzystość oraz obiektywizm formułowania ocen. Pozytywne wnioski można również wyciągnąć po zapoznaniu się z przykładowymi sylabusami, które precyzyjnie określają warunki zaliczenia przedmiotów.

Studenci uczestniczący w spotkaniu nie zgłaszali uwag co do funkcjonowania systemu oceny osiągnięć. Stwierdzili również, że wymagania określone w sylabusach są dla nich zrozumiałe. Poza zaliczeniami i egzaminami w ramach prowadzonych modułów, wiedza i umiejętności są weryfikowane na bieżąco w ramach weryfikacji cząstkowej za pomocą kolokwium lub odpowiedzi ustnych. Studenci zdawali sobie sprawę z możliwości wnioskowania o egzamin komisyjny, ale nie korzystają z takiego prawa. Studenci przyznali, że w zdecydowanej większości przypadków są oceniani obiektywnie i nie ma potrzeby korzystania z takich narzędzi.

7.3)

PWSTE w Jarosławiu oferuje studentom wyjazdy na stypendia zagraniczne, głównie w ramach programu LLP Erasmus. Zgodnie z informacjami zawartymi w *Raporcie Samooceny* 32 studentów skorzystało z takiej wymiany (wyjazdy i przyjazdy). Program studiów ocenianego kierunku nie zawiera barier, które uniemożliwiłyby lub utrudniały wymianę zagraniczną, ale też nie przewiduje specjalnych ułatwień w tym kierunku. Możliwości wykorzystywania systemu ECTS należy ocenić pozytywnie.

Studenci kierunku *zarządzanie* mają możliwość wzięcia udziału w programie wymiany międzynarodowej Erasmus+. W ostatnich 5 latach, zgodnie z uzyskaną dokumentacją, w programie wzięło udział 8 studentów ocenianego kierunku. Według otrzymanej dokumentacji oraz dodatkowych informacji uzyskanych w trakcie wizytacji, Uczelnia nie uczestniczy w żadnym programie wymiany krajowej.

W czasie spotkania z Zespołem Oceniającym PKA, studenci stwierdzili, że nie ma problemów z organizacją wyjazdu, ale udział w wymianach nie jest wśród nich zbyt popularny. Jako powody niewielkiego zainteresowania wymianą międzynarodową podawali m.in. wysokie koszty związane z wyjazdem oraz niskie zainteresowanie taką formą kształcenia. W spotkaniu uczestniczyło kilka osób zainteresowanych udziałem w wymianach międzynarodowych w przyszłości, ale nie było żadnej osoby, która brała udział w takiej wymianie w latach poprzednich. Zdaniem studentów nie ma trudności z uzyskaniem informacji dotyczących wyjazdów i gdyby chcieli uzyskać takie informacje to kierowaliby się do Działu Współpracy Międzynarodowej. Analiza strony Działu Współpracy Międzynarodowej pozwala stwierdzić, że strona ta dobrze prezentuje informacje dotyczące mobilności studenckiej

Wymiana międzynarodowa w większym stopniu dotyczy pracowników, niż studentów. Podejmowane działania: wymiana nauczycieli akademickich i studentów, odbywanie staży naukowych, wspólne badania naukowe, projekty badawcze, publikacje, organizowanie konferencji naukowych mają pozytywny wpływ na proces dydaktyczny – zarówno na przygotowanie koncepcji kształcenia i jej modernizację, jak i na osiągnięcie zakładanych efektów kształcenia.

Zgodnie z przedstawioną dokumentacją i informacjami uzyskanymi w trakcie wizytacji, studenci kierunku nie uczestniczą w badaniach naukowych prowadzonych w ramach współpracy międzynarodowej.

7.4)

Studenci kierunku *zarządzanie* mogą korzystać z kilku form wsparcia procesu dydaktycznego. Przykładem wsparcia są możliwości indywidualnych konsultacji z prowadzącym przez pocztę elektroniczną (drogą mailową) albo osobiście w wyznaczonych godzinach dyżurów w siedzibie Uczelni. Zdaniem studentów nie ma większych trudności z kontaktowaniem się z prowadzącym, które odbywają się na dwa sposoby: za pośrednictwem poczty elektronicznej albo osobiście w wyznaczonych godzinach konsultacji w siedzibie Uczelni. Zdaniem studentów nie ma większych trudności ze skontaktowaniem się z prowadzącymi. Są dostępni w Uczelni w godzinach konsultacji z nielicznymi wyjątkami. Studenci pozytywnie wypowiedzieli się też o instytucji opiekuna roku, ale nie zdarzyło im się korzystać z jego pomocy.

Zdaniem studentów, liczba osób w grupach zajęciowych jest odpowiednia i umożliwia efektywne prowadzenie zajęć. Adekwatność form zajęć do omawianej treści została uznana za dobrą - studenci potwierdzili, że zajęcia mają charakter wystarczająco praktyczny. Kolejnym narzędziem wspomagania studentów w procesie uczenia się są sylabusy przedmiotów, dostępne poprzez Wirtualną Uczelnię. Zdaniem studentów, sylabusy są łatwo dostępne dla wszystkich przedmiotów w ramach kierunku *zarządzanie*, stwierdzili również, że korzystają z nich przeważnie przed ostatnimi zajęciami przygotowując się zaliczenia bądź egzaminu.

Uczelnia stwarza studentom możliwość znacznej indywidualizacji procesu kształcenia dla każdego studenta. Regulamin studiów przewiduje indywidualizację procesu kształcenia dla wybitnych studentów poprzez indywidualny plan i program studiów. Przyjęte rozwiązania pozwalają na modyfikację planu i programu nauczania w ramach kierunku pod kątem zainteresowań studenta. Dodatkowo, studenci mogą rozszerzyć swoje studia o dodatkowe przedmioty, ale nie korzystają z takiego uprawnienia.

Pozytywne opinie ze strony studentów kierowane były pod adresem uczelnianej administracji. Zdaniem studentów, pracownicy administracyjni są pomocni i kulturalni, chętni do pomocy i udzielania informacji.

Studenci pozytywnie ocenili opiekę naukową w ramach studiów. Nieliczna grupa, będąca już absolwentami I stopnia kierunku, pozytywnie odniosła się do procesu dyplomowania – zarówno

wyboru promotorów i współpracy z nimi w ramach seminarium, co zostało potwierdzone także przez obecnych studentów I stopnia. Dobrą ocenę studentów uzyskał także zakres i przebieg egzaminu dyplomowego.

Studenci pozytywnie wypowiedzieli się o możliwościach udziału w badaniach naukowych prowadzonych przez uczelnię, ale nie potrafili wskazać przykładów wykorzystywania tych możliwości ze swojego otoczenia. Zdaniem studenta, uczestniczącego w jednym z projektów, otrzymał on fachowe i pełne wsparcie ze strony nauczycieli. Warto podkreślić, że niewielu studentów było zainteresowanych taką formą aktywności.

Przegląd dokumentacji kart poszczególnych przedmiotów/sylabusów oraz rozmowa ze studentami kierunku pozwala ocenić, że informacje zawarte w sylabusach są kompletne i przydatne dla studentów w procesie przygotowywania się do egzaminów. Studenci ocenili, że sylabusy są dobrym wsparciem w samodzielnej nauce do zaliczenia przedmiotu, ale nie korzystają z nich często – przeważnie wykorzystują karty przedmiotów przed sesją egzaminacyjną także żeby potwierdzić autorów i tytuły literatury obowiązkowej.

Przegląd materiałów udostępnionych podczas wizytacji ZO PKA nie pozwala wskazać specyficznych mechanizmów motywujących studenta do osiągania lepszych efektów kształcenia. W Jednostce nie funkcjonują mechanizmy motywacji studentów do osiągania lepszych efektów kształcenia poza stypendium Rektora. Analiza tego mechanizmu została przedstawiona w dalszej części raportu powizytacyjnego.

Sądząc jednak ze struktury ocen uzyskiwanych podczas sesji egzaminacyjnych studentom zależy na uzyskiwaniu dobrych ocen..

Studenci kierunku *zarządzanie* mogą korzystać z pomocy materialnej z budżetu państwa. W czasie spotkania z ZO PKA pozytywnie ocenili sposób funkcjonowania systemu pomocy materialnej. Studenci nie zgłaszali żadnych uwag do jego funkcjonowania, w większości byli również świadomi istniejących form wsparcia materialnego – potrafili wymienić rodzaje świadczeń, o które mogą się ubiegać. Zgodnie z przedstawioną dokumentacją i *Raportem Samooceny*, Uczelnia nie stworzyła i nie prowadzi własnego funduszu stypendialnego.

PWSTE w Jarosławiu wywiązuje się w pełni z ustawowego obowiązku włączenia studentów w proces kształtowania systemu pomocy materialnej, co potwierdza analiza dokumentacji i przeprowadzone rozmowy z przedstawicielami samorządu. Regulamin przyznawania świadczeń pomocy materialnej dla studentów, maksymalna wysokość dochodu uprawniającego do otrzymywania stypendium socjalnego oraz podział środków w ramach funduszu pomocy materialnej jest ustalana w porozumieniu z Samorządem studenckim. Studenci uczestniczą także w procesie przyznawania świadczeń i stanowią większość składu Komisji Stypendialnej Instytutu Ekonomii i Zarządzania. Na podstawie analizy zapisów *Regulaminu przyznawania świadczeń pomocy materialnej dla studentów PWSTE* można stwierdzić, że spełnia on wymogi co do rodzajów przyznawanych świadczeń oraz kryteria ich przyznawania zawarte w ustawie *Prawo o szkolnictwie wyższym*. Pewne wątpliwości dotyczą wykazu punktowanych osiągnięć naukowych przy przyznawaniu stypendium Rektora dla najlepszych studentów. Zgodnie z ustaleniem regulaminu, punkty są przydzielane m.in. za aktywną pracę w kołach naukowych (N1-1) bez wskazania, że ma to być praca o charakterze naukowym (w dalszej części punktowane jest organizowanie konferencji lub wystąpienia z referatami), za podejmowanie studiów równoległych na drugim kierunku (N8-1) oraz udział w wymianie studenckiej trwającej co najmniej semestr (N9-1). Naukowy charakter wymienionych osiągnięć może budzić wątpliwości. Studenci w trakcie spotkania nie zgłaszali uwag do jego treści i sposobu funkcjonowania systemu. Regulamin jest dostępny na stronie Uczelni.

PWSTE w Jarosławiu oraz Instytut Ekonomii i Zarządzania stosuje kilka form wsparcia dla studentów z niepełnosprawnościami, chociaż w Uczelni nie funkcjonuje jednostka organizacyjna, której kompetencje obejmują takie wsparcie. Na terenie uczelnianego kampusu znajdują się udogodnienia dla osób z niepełnosprawnościami ruchowymi, ale część budynków jest ich pozbawiona (więcej informacji w ocenie kryterium 5). W przedstawionej dokumentacji (*Regulamin studiów* lub inne akty prawne), nie znaleziono informacji o innych udogodnieniach dla studentów z

niepełnosprawnościami. Przykładowo mogłyby to być możliwości przedłużenia czasu trwania egzaminów/zaliczeń lub umożliwienie indywidualnej organizacji egzaminu/zaliczenia uwzględniającej potrzeby studenta niepełnosprawnego.

Studenci otrzymują wsparcie rozwoju zawodowego poprzez działalność Biura Karier PWSTE w Jarosławiu. Do jego kompetencji należy organizacja bazy praktyk i ofert pracy, pośredniczenie między zainteresowanymi firmami i studentami, organizacja warsztatów z umiejętności interpersonalnych. Studenci w trakcie spotkania z ZO PKA dobrze ocenili pracę Biura, chociaż przyznali, że nie często z niego korzystają. Strona internetowa Biura Karier jest zaprojektowana w sposób przejrzysty i łatwa dla wykorzystywania, co ułatwia szybkie wyszukanie potrzebnych informacji.

W PWSTE w Jarosławiu działa Uczelniany Samorząd Studentów. Zgodnie z otrzymaną w trakcie wizytacji dokumentacją i przeprowadzonymi rozmowami, Samorząd reprezentuje studentów przed Kierownictwem Uczelni i Instytutu Ekonomii i Zarządzania. Samorząd Studencki kieruje do studentów informacje na temat różnego rodzaju projektów. Samorząd dysponuje własnymi pomieszczeniami wyposażonym w niezbędny sprzęt biurowy. Zdaniem przedstawicieli samorządu współpraca z władzami Uczelni jest bardzo dobra. W trakcie spotkania z Zespołem Oceniającym studenci dobrze ocenili pracę samorządu, ale nie w pełni orientowali się w ofercie, którą do nich kieruje.

Studenci kierunku *zarządzanie* w trakcie spotkania z Zespołem Oceniającym PKA dobrze ocenili funkcjonujący w jednostce system opieki naukowej, dydaktycznej, materialnej i socjalnej. Zgodnie z informacjami uzyskanymi w trakcie wizytacji oraz informacjami zawartymi w *Raporcie Samooceny*, w jednostce nie funkcjonuje sformalizowany system rozstrzygania sytuacji konfliktowych. W takich sytuacjach studenci muszą rozwiązywać problemy samodzielnie lub kierując się bezpośrednio do władz Instytutu Ekonomii i Zarządzania lub samorządu studenckiego. Przedstawiciele samorządu ocenili współpracę z władzami jako partnerską. W ich opinii relacje z kierownictwem Instytutu są bardzo dobre. W trakcie spotkania z Zespołem Oceniającym studenci dobrze lub neutralnie ocenili pracę samorządu, ale nie w pełni orientowali się w ofercie, którą do nich kieruje.

Studenci kierunku w trakcie spotkania z Zespołem Oceniającym PKA nie zgłaszali uwag do funkcjonującego systemu wsparcia. Nie potrafili wskazać mocnych i słabych stron, nie byli też zainteresowani zgłaszaniem uwag w tych zakresie.

W wyniku programowej oceny PKA na kierunku *zarządzanie* przeprowadzonej w roku akademickim 2008/2009 nie stwierdzono obszarów wymagających działań naprawczych w zakresie kryterium *Wsparcie studentów w procesie uczenia się zapewniane przez uczelnię*.

Ocena końcowa 7 kryterium ogólnego w pełni
Syntetyczna ocena opisowa stopnia spełnienia kryteriów szczegółowych

7.1) Zasady rekrutacji kandydatów na pierwszy i drugi stopień ocenianego kierunku umożliwiają ich dobór w oparciu o posiadaną wiedzę i umiejętności niezbędne do uzyskania w procesie kształcenia zakładanych efektów kształcenia. Zasady te nie zawierają regulacji dyskryminujących określoną grupę kandydatów. Wielkość rekrutacji jest dostosowana do potencjału dydaktycznego jednostki i warunków zapewnienia wymaganej jakości kształcenia. Zasady i procedury rekrutacji studentów są przejrzyste, zasada równych szans jest w nich uwzględniana w stopniu częściowym, ale nie budzi to zastrzeżeń studentów.

7.2) Uczelnia określiła nakład i czas pracy niezbędne do osiągnięcia założonych efektów kształcenia. System oceny osiągnięć studentów jest zorientowany na proces uczenia się, zapewnia przejrzystość i obiektywizm formułowania ocen, a wymagania w nim określone są wystandaryzowane. Jedynym mechanizmem motywującym studentów do osiągania lepszych wyników w trakcie zaliczania przedmiotów jest stypendium Rektora Jednak można

stwierdzić, że ostateczne oceny z przedmiotów podczas sesji egzaminacyjnych oraz oceny z egzaminu dyplomowego są zawyżane.

7.3) Uczelnia zapewnia ofertę stypendiów i programów wymian krajowych oraz zagranicznych. Program studiów nie stanowi wsparcia mobilności studenckiej, z uwagi na zbyt mały nacisk na kształcenie językowe, ale też nie utrudnia studentom korzystania z ofert stypendialnych.

Przedsięwzięcia w ramach współpracy międzynarodowej Uczelni, a w szczególności Instytutu Ekonomii i Zarządzania, których pracownicy prowadzą zajęcia na ocenianym kierunku przyczyniają się do zwiększenia atrakcyjności oferty dydaktycznej. Mimo tworzonych możliwości udziału w programach wymiany międzynarodowej studenci w niewielkim stopniu wykorzystują te możliwości i w niewielkim stopniu uczestniczą w badaniach realizowanych przez jednostkę w ramach współpracy międzynarodowej.

7.4) Funkcjonujący system pomocy naukowej, dydaktycznej i materialnej w pełni sprzyja rozwojowi naukowemu, społecznemu i zawodowemu studentów oraz skutecznemu osiągnięciu założonych efektów kształcenia.

Kryterium 8. Jednostka rozwija wewnętrzny system zapewniania jakości zorientowany na osiągnięcie wysokiej kultury jakości kształcenia na ocenianym kierunku studiów.

8.1)

Aktem prawnym określającym wdrożenie wewnętrznego systemu zapewnienia jakości kształcenia w PWSTE w Jarosławiu było zarządzenie nr 98/2011 z 13 grudnia 2011 r. w sprawie *Uczelnianego Systemu Zarządzania Jakością Kształcenia oraz wprowadzenia Regulaminu Uczelnianej Komisji ds. Zapewnienia i Oceny Jakości Kształcenia oraz Zespołów ds. Zapewnienia i Oceny Jakości Kształcenia w PWSTE w Jarosławiu*. Skład i cel działalności Uczelnianej Komisji Dydaktycznej określony został Zarządzeniem Rektora nr 33/2012 z dnia 2 kwietnia 2012 r. w sprawie *powołania i zakresu działalności Uczelnianej Komisji Dydaktycznej w PWSTE w Jarosławiu*. Komisja do spraw zasad budowania systemu ECTS została powołana na mocy Zarządzeniem Rektora z dnia 6 marca 2012 r. w sprawie *zasad budowania systemu ECTS*.

Uczelniana Komisji ds. Zapewnienia i Oceny Jakości Kształcenia oraz Uczelniana Komisja Dydaktyczna pełnią przede wszystkim funkcję doradczą i rekomendacyjną dla Rektora. W szczególności opracowują i przedstawiają Rektorowi:

- projekty zarządzeń i uchwał Senatu,
- wnioski i sprawozdania z ogólnouczelnianych procedur zapewnienia jakości kształcenia,
- zasady tworzenia systemów zapewnienia jakości kształcenia w instytutach oraz innych jednostkach organizacyjnych Uczelni.

Wewnętrzny System Zapewnienia i Oceny Jakości Kształcenia w Uczelni, instytutach oraz innych jednostkach organizacyjnych budowany jest w oparciu o Zarządzenie Rektora nr 23/2012 z dnia 09 marca 2012 r. w sprawie *wewnętrznych procedur oceny jakości kształcenia w PWSTE* wraz ze zmianami Zarządzenia Rektora nr 96/2012 z dnia 26 listopada 2012 r. Zapewnienie i doskonalenie jakości w Uczelni określają również opracowane przez Uczelnianą Komisję zasady i propozycje rozwiązań dotyczące systemu zapewnienia i doskonalenia jakości w instytutach oraz innych jednostkach organizacyjnych.

Integralną część WSZJK stanowi procedura badań ankietowych prowadzonych wśród społeczności akademickiej (Zarządzenie nr 22/2012 Rektora w sprawie *przeprowadzania badań za pomocą ankiet oraz opracowywania i udostępniania ich wyników* oraz Zarządzenie nr 57/2014 Rektora w sprawie *zasad przeprowadzania badań ankietowych oraz opracowywania i udostępniania ich wyników*).

Procedury opracowywania, konsultowania i zatwierdzania programu kształcenia, również kierunku *zarządzanie*, regulują przepisy wewnętrzne Uczelni (załącznik 1A *Raportu powizytacyjnego*). Wytyczne zawarte w wymienionych aktach dotyczą zasad monitorowania i okresowego przeglądu programów kształcenia i ich efektów, zasad oceniania studentów, zasad zapewnienia jakości kadry dydaktycznej oraz zasad gromadzenia i publikowania informacji na temat jakości kształcenia w PWSTE w Jarosławiu. Zapisy te nie budzą istotnych zastrzeżeń.

Narzędziem badającym funkcjonowanie systemu zapewnienia jakości kształcenia są Raporty Samooceny opracowywane dla kierunku studiów przez Instytutowy Zespół ds. Zapewnienia i Oceny Jakości Kształcenia (Protokoły spotkań Instytutowego Zespołu z dnia 13.12.2012 r., 28.02.2013 r., 23.09.2014 r., 02.10.2014 r.).

Uczelniana Komisja ds. Zapewnienia i Oceny Jakości Kształcenia dokonuje analizy Raportów Samooceny i przedstawia wnioski Rektorowi Uczelni.

W Instytucie Ekonomii i Zarządzania na rzecz zapewnienia i doskonalenia jakości kształcenia kierunków studiów, które koordynuje Instytut działają:

- Instytutowy Zespół do spraw Zapewnienia i Oceny Jakości Kształcenia,
- Instytutowa Komisja Dydaktyczna,
- Komisje ds. Oceny Prac Dyplomowych,
- Komisje ds. Oceny Tematów Prac Licencjackich i Magisterskich,
- Instytutowa Komisja Oceniająca,
- Instytutowa Komisja Rekrutacyjna,
- Instytutowa Komisja Stypendialna.

Instytutowe Komisje i Zespoły przedstawiają Dyrektorowi Instytutu oraz Radzie Instytutu wnioski i projekty dotyczące Wewnętrznego Systemu Zapewnienia Jakości Kształcenia w Instytucie, zgodnie z wytycznymi zaproponowanymi przez Uczelnianą Komisję. Zadaniem Instytutowych Komisji i Zespołów jest sporządzanie sprawozdania z oceny własnej Instytutu. Sprawozdanie to sporządzane jest zgodnie z wytycznymi Komisji Uczelnianej i jest wynikiem ewaluacji jakości kształcenia w Instytucie. Sprawozdanie przedstawia mocne i słabe strony Instytutu oraz zawiera plany i kierunki działań, w celu wyeliminowania zjawisk niepożądanych, poprawy procesów dydaktycznych i doskonalenia jakości kształcenia.

Wśród metod doskonalenia jakości kształcenia należy także wymienić hospitacje zajęć dydaktycznych. Formularze hospitacji nie budzą zastrzeżeń – kwestionariusz zawiera 8 pytań oceniających następujące sprawy: zgodność tematyki zajęć i treści z programem przedmiotu; ocena stosowanych metod kształcenia i aktywizacji studentów; ocena organizacji zajęć; merytoryczny poziom i aktualność przekazywanej wiedzy; wykorzystywanie nowoczesnych technik; ocena aktywności studentów podczas zajęć; komunikatywność i poprawność językowa prowadzącego; kultura osobista. Analiza hospitacji przeprowadzana jest przez władze Instytutu koordynujące kierunek *zarządzanie*. Kwestionariusze hospitacji (część była bez uwag opisowych) zawierał ocenę punktową (określoną przez wagi) oraz możliwość uwag opisowych. Uwagi opisowe mogły być bezpośrednio wykorzystywane w doskonaleniu procesów dydaktycznych.

Udostępnione w Uczelni plany hospitacji na rok 2014/2015 pozwalają stwierdzić, że procedurę tą wykorzystuje się do doskonalenia jakości prowadzonych zajęć i podnoszenia umiejętności dydaktycznych pracowników Instytutu.

W celu dostosowania programu kształcenia do potrzeb rynku pracy prowadzi się w PWSTE w Jarosławiu działania w zakresie monitorowania karier zawodowych absolwentów. Badania ankietowe obejmują absolwentów wszystkich poziomów kształcenia: studiów pierwszego i drugiego stopnia, zarówno w formie studiów stacjonarnych jak i niestacjonarnych. Badania ankietowe realizowane są przy wykorzystaniu elektronicznych systemów ankietujących. Działania związane z funkcjonowaniem systemów ankietujących koordynuje Zespół Badawczy ds. Monitorowania Losów Absolwentów PWSTE w Jarosławiu (Zarządzenie nr 1/2015 Rektora PWSTE w sprawie *wprowadzania zasad prowadzenia badań karier zawodowych absolwentów*

PWSTE oraz Zarządzenie nr 2/2015 Rektora w sprawie powołania Zespołu Badawczego ds. Monitorowania Losów Zawodowych Absolwentów PWSTE w Jarosławiu).

Regulacje dotyczące monitorowania losów absolwentów określają zarządzenia Rektora (patrz załącznik 1B Raportu powizytacyjnego).

Zespół Badawczy ds. Monitorowania Losów Absolwentów PWSTE w Jarosławiu przekazuje cyklicznie raporty *Badanie losów zawodowych Absolwentów Instytutu Ekonomii i Zarządzania* do Instytutowego Zespołu, który dokonuje analizy wyników badań i opracowuje szczegółowe sprawozdania (protokoły spotkań Instytutowego Zespołu: 22.05.2013 r., 24.01.2014 r., 11.12.2014 r.). Uzyskane wyniki są wykorzystywane w doskonaleniu jakości procesu kształcenia i pozwalają na dostosowanie efektów kształcenia do oczekiwań absolwentów kierunku *zarządzanie* oraz otoczenia społeczno-gospodarczego.

Przyjęte rozwiązania w WSZJK w odniesieniu do kierunku *zarządzanie* oraz przyjęte procedury rozwiązania szczegółowe pozwalają w wystarczającym stopniu doskonaląc program kształcenia dla kierunku. Udostępnione protokoły spotkań Zespołu ds. Zapewnienia i Oceny Jakości Kształcenia Instytutu Ekonomii i Zarządzania oraz analiza programów kształcenia w ramach kierunku, a także modyfikowane koncepcje kształcenia dla poszczególnych specjalności studiów pierwszego i drugiego stopnia potwierdzają, że przyjęte procedury są wystarczająco efektywne. Nie można niestety jeszcze w pełni ocenić w bieżącym roku akademickim efektywności przyjętych rozwiązań zarządzeniami Rektora w roku 2014. Jednocześnie warto podkreślić, że zarządzenie Rektora nr 28/2014 w sprawie doskonalenia programów kształcenia umożliwiło podniesienie jakości dydaktyki w Uczelni i zapewniło wystarczający dostęp do informacji o tym systemie w Uczelni. System jasno określa procedury opracowywania, konsultowania i zatwierdzania programów kształcenia. Przestrzeganie przyjętych procedur tworzy możliwości konsultowania programów z pracodawcami w ramach Klubu Praktyków i Rady Biznesu co pozwoliło lepiej przystosować program kształcenia do wymagań rynku pracy. Niewystarczające jest jednak wykorzystywanie opinii absolwentów w procesie doskonalenia programów kształcenia dla kierunku *zarządzanie*.

Informacje dotyczące wyników monitorowania jakości procesu kształcenia m.in. aktualne informacje na temat efektów kształcenia, planów studiów, organizacji procesu kształcenia oraz istniejących i stosowanych procedur są dostępne poprzez stronę internetową Uczelni, a także możliwe do wglądu w sekretariacie Instytutu Ekonomii i Zarządzania.

Dostępność do informacji o programach studiów, a także informacji uzyskiwanych z badań ankietowych studentów i absolwentów można uznać za wystarczającą. Dostęp do wyników monitorowania mają w wystarczającym stopniu pracownicy naukowo-dydaktyczni, władze Uczelni i Instytutu, a także studenci kierunku *zarządzanie*.

8.2).

Studenci, jako interesariusze wewnętrzni, uczestniczą w procesie zapewnienia jakości kształcenia na dwa sposoby: bierny (badanie ich opinii) oraz aktywny (poprzez przedstawicieli). W sposób bierny odbywa się to poprzez badania ankietowe obejmujące prawie wszystkie istotne aspekty studiowania – są to badania dotyczące oceny zajęć i nauczycieli, ogólnej oceny Uczelni, oceny programu kształcenia (dla studentów ostatniego semestru).

Badania opinii studentów odbywają się wyłącznie w sposób tradycyjny, za pomocą papierowych ankiet. Kierownictwo jednostki w trakcie rozmowy przyznało, że ten system ma pewne wady (czasochłonne analizowanie wyników), ale do tej pory nie zdecydowano się na badania w formie elektronicznej, chociaż były rozważane. Wyniki badań są opracowywane w formie raportów, a część z nich udostępniana. Przykładowo raporty z badania oceny nauczycieli są ogólnodostępne dla studentów na stronie Uczelni.

Studenci neutralnie odnieśli się do badań ankietowych i nie wyrażali nimi większego zainteresowania, ale przyznali, że część z nich wypełnia ankiety. Byli świadomi, że wyniki są analizowane przez Kierownictwo jednostki, ale nie dostrzegali i nie byli świadomi wpływu ankiet na doskonalenie jakości kształcenia. Zgodnie z przeprowadzonymi rozmowami,

Kierownictwo organizowało spotkania dla studentów kierunku, na których był m.in. poruszany temat ankietyzacji zajęć, w tym także celów badania i omówienia wyników. Żaden ze studentów uczestniczących w spotkaniu z ZO PKA nie był obecny na omawianym spotkaniu. Studenci nie wyrazili również zainteresowania dostępem do wyników ankietyzacji.

Aktywny udział studentów w procesie zapewnienia jakości kształcenia przejawia się uczestnictwem ich reprezentantów w posiedzeniach Rady Instytutu oraz Instytutowego Zespołu ds. Zapewnienia i Oceny Jakości Kształcenia. Zdaniem kierownictwa jednostki studenci aktywnie uczestniczą w posiedzeniach, zgłaszają uwagi i sugestie, które są wysoko cenione przez władze Instytutu.

Aktywność przedstawicieli studentów jest duża i znajduje odzwierciedlenie w doskonaleniu procesów dydaktycznych.

Udział pracowników naukowo-dydaktycznych prowadzących zajęcia na kierunku *zarządzanie* na rzecz doskonalenia jakości kształcenia, modyfikowania programów oraz doskonalenia treści można uznać za wystarczający.

Pracodawcy – interesariusze zewnętrzni, mogą oddziaływać na podnoszenie jakości kształcenia i doskonalenie procesu dydaktycznego poprzez działania w Klubie Praktyków i Radzie Biznesu. Uwagi zgłaszane przez te instytucje pozwoliły na lepsze dostosowanie oferty dydaktycznej do potrzeb rynku pracy. Duży udział w doskonaleniu procesu dydaktycznego ma zaangażowanie pracodawców w organizację i przyjmowanie studentów ocenianego kierunku na praktyki zawodowe. Podczas spotkania ZO PKA z pracodawcami zgłaszali oni konkretne potrzeby, z których wiele zostało już wprowadzonych do programów kształcenia (przykładowo zwiększenie wiedzy prawniczo-ekonomicznej, umiejętność negocjacji, umiejętność autoprezentacji i wiele innych efektów z zakresu kompetencji społecznych). Uwagi zgłaszane przez interesariuszy zewnętrznych są brane pod uwagę przy modyfikacjach kart przedmiotów przewidywanych konkretnymi przepisami wewnętrznymi.

Raport powizytacyjny oceny programowej kierunku *zarządzanie* PWSTE w Jarosławiu z 2008 roku nie zawierał uwag na temat wewnętrznego systemu jakości kształcenia

Tabela nr 1 Ocena możliwości realizacji zakładanych efektów kształcenia.

Zakładane efekty kształcenia	Program i plan studiów	Kadra	Infrastruktura dydaktyczna/biblioteka	Działalność naukowa	Działalność między-narodowa	Organizacja kształcenia
wiedza	+	+	+	+/-	+/-	+/-
umiejętności	+	+	+	+	+/-	+/-
kompetencje społeczne	+	+	+	+	+	+/-

+ - pozwala na pełne osiągnięcie zakładanych efektów kształcenia

+/- - budzi zastrzeżenia- pozwala na częściowe osiągnięcie zakładanych efektów kształcenia

- - nie pozwala na osiągnięcie zakładanych efektów kształcenia

Ocena końcowa 8 kryterium ogólnego

w pełni

Syntetyczna ocena opisowa stopnia spełnienia kryteriów szczegółowych

8.1) PWSTE w Jarosławiu wdrożyła właściwą strukturę zarządzania ocenianym kierunkiem studiów. Dokonywane oceny efektów kształcenia pozwalają na stopniowe modyfikacje programów studiów oraz zapewniają możliwości podnoszenia jakości kształcenia.

Uczelnia prowadzi działania w zakresie monitorowania karier zawodowych absolwentów przy wykorzystaniu elektronicznych systemów ankietyzujących w celu lepszego dostosowania programu kształcenia do potrzeb rynku. Stosowane instrumenty doskonalenia jakości kształcenia, takie jak hospitacje zajęć, monitorowanie karier zawodowych absolwentów, sporządzanie ocen własnych Instytutu, coroczna ewaluacja jakości kształcenia w Instytucie Ekonomii i Zarządzania pozwalają wdrażać modyfikacje programów i treści kształcenia.

Efektywność systemu zapewnienia jakości kształcenia jest w Uczelni wystarczająca. Powołane w Instytucie Ekonomii i Zarządzania PWSTE w Jarosławiu komisje mają jasno określony zakres kompetencji, a wyniki ich prac mogą być wykorzystywane do utrzymania wysokiej jakości kształcenia.

Dostępność do informacji o programach studiów, a także informacji uzyskiwanych z badań ankietowych studentów i absolwentów można uznać za wystarczającą. Dostęp do wyników monitorowania mają w wystarczającym stopniu pracownicy naukowo-dydaktyczni, władze Uczelni i Instytutu, a także studenci kierunku *zarządzanie*.

8.2) Udział pracowników naukowo-dydaktycznych prowadzących zajęcia na kierunku *zarządzanie* oraz studentów tego kierunku w pracach na rzecz doskonalenia jakości kształcenia, modyfikowania programów oraz uzupełniania treści przedmiotów można uznać za wystarczający.

Interesariusze zewnętrznymi poprzez działania w Klubie Praktyków i Radzie Biznesu uczestniczą w dostosowywaniu oferty dydaktycznej do potrzeb rynku pracy. Zaangażowanie pracodawców w organizację i przyjmowanie studentów ocenianego kierunku na praktyki zawodowe również przekłada się na modernizację kierunku studiów.

9. Podsumowanie

Tabela nr 2 Ocena spełnienia kryteriów oceny programowej

L.p.	Kryterium	Stopień spełnienia kryterium				
		Wyróżniająco (6)	W pełni (5)	Znacząco (4)	Częściowo (3)	Niedostatecznie (2)
1	Koncepcja rozwoju kierunku		X			
2	Cele i efekty kształcenia oraz system ich weryfikacji		X			
3	Program studiów		X			
4	Zasoby kadrowe		X			
5	Infrastruktura dydaktyczna		X			
6	Prowadzenie badań naukowych		X			
7	System wsparcia studentów w procesie uczenia się		X			
8	Wewnętrzny system zapewnienia jakości		X			

Efekty kształcenia dla kierunku *zarządzanie*, który prowadzony jest w Instytucie Ekonomii i Zarządzania Państwowej Wyższej Szkoły Techniczno-Ekonomicznej im. Ks. Bronisława Markiewicza w Jarosławiu na poziomie studiów pierwszego i drugiego stopnia realizowanych w formie studiów stacjonarnych i niestacjonarnych o profilu ogólnoakademickim odnoszone są do obszaru *nauk społecznych* w dziedzinie *nauki ekonomiczne*. Przyjęte rozwiązania programowe pozwalają realizować założone efekty kształcenia, wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych. Odniesienie kierunkowych efektów kształcenia do dyscyplin naukowych i oferowanych specjalności jest prawidłowe. Charakterystyka sylwetki absolwenta każdej ze specjalności została jasno określona i jest wystarczająco powiązana z kanonem kierunku *zarządzanie*.

Kadra dydaktyczna prowadząca zajęcia oraz tematyka realizowanych przedmiotów zapewnia możliwości osiągnięcia zakładanych efektów kształcenia. Opis efektów jest zrozumiały i są one weryfikowalne.

Elementy procesu dydaktycznego kierunku *zarządzanie* warte pochwały

- 1) Efekty kierunkowe i specjalnościowe oraz przedmiotowe/modułowe efekty kształcenia są zgodne z Krajowymi Ramami Kwalifikacji i sformułowane w sposób zrozumiały dla prowadzących i dla studentów zarówno na poziomie pierwszego, jak i drugiego stopnia studiów. Proponowane kierunkowe efekty kształcenia znajdują wystarczające potwierdzenie w celach i efektach proponowanych przedmiotów.
- 2) Zasady oceny realizacji efektów kształcenia są przejrzyste i umożliwiają zmierzenie oraz ocenę efektów kształcenia na poszczególnych etapach. Studenci mają zapewniony dostęp do informacji o stosowanym systemie oceny.
- 3) Formalne i ilościowe wymogi minimum kadrowego dla ocenianego kierunku są spełnione i odpowiadają potrzebom wynikającym z zakładanych efektów kształcenia.
- 4) Uczelnia zapewnia spójność programu nauczania, prawidłową sekwencję proponowanych przedmiotów. Proponowane są także praktyki studenckie, których termin oraz dobór miejsc ich odbywania pozwala zapewnić wystarczającą dawkę wiedzy praktycznej mimo, że kierunek realizowany jest w profilu ogólnoakademickim. Podkreślić należy, że system kontroli i zaliczania praktyk stwarza możliwość weryfikacji nabycia przez studenta umiejętności praktycznych.
- 5) Infrastruktura dydaktyczna Uczelni jest dostosowana do potrzeb studentów niepełnosprawnych i odpowiada potrzebom kształcenia na ocenianym kierunku. Zbiory biblioteczne są systematycznie poszerzane, a studenci wysoko oceniają dostępność do literatury.
- 6) Udział pracowników naukowo-dydaktycznych prowadzących zajęcia na kierunku *zarządzanie* na rzecz doskonalenia jakości kształcenia, modyfikowania programów oraz doskonalenia treści można uznać za wystarczający. Należy podkreślić duże zaangażowanie pracodawców w doskonalenie procesu dydaktycznego poprzez organizację i przyjmowanie studentów kierunku *zarządzanie* na praktyki zawodowe.

Zidentyfikowane zastrzeżenia wraz z zaleceniami/rekomendacjami

- 1) Konieczne jest zapewnienie wystarczająco wnikliwych i merytorycznych ocen prac dyplomowych. Oceny prac są często zawyżone w stosunku do ich wartości merytorycznej, a w pracach dość powszechnie występują błędy formalne. Analiza protokołów sporządzanych przez powołaną w Uczelni Komisję ds. oceny jakości prac dyplomowych wskazuje, że Komisja nie zawsze jest dostatecznie krytyczna w stosunku do sprawdzanych prac.
- 2) Organizacja zajęć dydaktycznych jest w wielu przypadkach nadmiernie skoncentrowana, co wynika z organizowania części zajęć na studiach stacjonarnych co dwa tygodnie oraz stosunkowo małej liczby zjazdów na studiach stacjonarnych.
- 3) Program studiów w niewystarczającym stopniu wspiera mobilność studentów. Zbyt mały nacisk w procesie dydaktycznym kładzie się na kształcenie języków obcych i ich jakość. Bariera językowa powoduje, że studenci w niewielkim stopniu korzystają z możliwości wymiany międzynarodowej.
- 4) Badania naukowe prowadzone w Instytucie są tematycznie rozproszone. Należy położyć większy nacisk na tematy badawcze związane z dyscypliną *nauki o zarządzaniu*. Instytut powinien zapewnić lepsze możliwości angażowania studentów (szczególnie studiów magisterskich) w badaniach naukowych. Dotychczas, mimo tworzenia takich warunków, studenci w niewielkim stopniu uczestniczą w badaniach naukowych.

W odpowiedzi na raport z wizytacji programowej PKA kierunku *zarządzanie* PWST-E w Jarosławiu Uczelnia szczegółowo odniosła się do wszystkich czterech zidentyfikowanych zastrzeżeń (pismo datowane 26.06.2015). Podano także, jakie konkretne działania podejmowano w ostatnim czasie w Uczelni na rzecz podnoszenia jakości kształcenia.

Wskazano, że już w kwietniu Dyrekcja Instytutu Ekonomii i Zarządzania, który koordynuje kierunek *zarządzanie* przeprowadziła rozmowy z kierownikami Zakładów i omówiła potrzebę wyeliminowania błędów formalnych oraz potrzebę wnikliwego recenzowania prac dyplomowych. Efekty tych działań będą widoczne już w trakcie obron licencjackich i magisterskich w semestrze letnim 2014/2015 (wizytacja PKA miała miejsce 16-17 marca 2015). Jednocześnie zadeklarowano, że od 1 października 2015 roku plany studiów wyeliminują nadmierną koncentrację zajęć, szczególnie na studiach niestacjonarnych.

Od roku akademickiego 2015/2016 zatwierdzono Uchwałą Rady Instytutu nr 11/15 z dnia 01.06.2015 wydłużenie czasu godzin zajęć *języka branżowego*. Jednocześnie zapewniono możliwość uczestniczenia w zajęciach, wykładach, ćwiczeniach, konwersatoriach prowadzonych w języku obcym. Wskazano także inne działania podejmowane Uczelni po przeprowadzonej wizytacji (np. nacisk na koncentrację tematyki badań).

Przekazana przez Uczelnię odpowiedź na raport powizytacyjny potwierdza pozytywną opinię Zespołu Oceniającego PKA kierunku *zarządzanie*, co umożliwi przyjęcie uchwały akredytującej kierunek *zarządzanie* w profilu ogólnoakademickim studiów pierwszego i drugiego stopnia w Państwowej Wyższej Szkole Techniczno-Ekonomicznej w Jarosławiu.